T T
h 8

69724/B

A.b
29

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

Accession Number

Press Mark

LANZONI, G.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30525834

IOSEPHI
LANZONI
EXERCITATIO
DE SALIVA HUMANA

JOSEPHI LANZONI

PHILOS., ET MEDIC. DOCTORIS
FERRARIENSIS,
*In Patrio Lyceo Lectoris Ordinarii, &
Academiæ Leopoldino -- Imperialis
Naturæ Curioſorum Collegę &c.*

EXERCITATIO
MEDICO-PHISICO-ANATOMICA,
DE SALIVA HUMANA
Eiuſque natura, usù, proprietatibus &c.

FERRARIÆ. M. DCCII.

Typis Bernardini Pomatelli.
Superiorum permiſſu.

MEDICAL SOCIETY OF LONDON

Reuerendiſsimo P. Magiſtro.

VINCENTIO CORONELLI

Artium, & Sacræ Theologiæ Doctori, Sereniſſimæ Venetorum Reipublicæ Coſmographo, ac Totius Seraphici Ordinis Minorum Conuentualium Miniſtro GENERALI Meritiſſimo.

Ioſeph Lanzonus Sal., & Fęlicit.

A *Vetuſta rerum memoria mos receptus ad nos vſque peruenit, ut illi omnes, qui libros ſuos publici iuris facere decernant, vnum,*

aut virum Dignitate conſpicuum, vel heroicis virtutibus illuſtrem, aut eruditione celebrem, vel tandem Amicum eligant, cui librum donent: Ità ſapientiſſimus Peripateticorum Pater Ariſtoteles Eudemo, Nicomaco, & Alexandro Magno, Elegantiſſimus Poetarum Catullus Cornelio Nepoti, Lyricorum Phœnix Horatius Męcenati, Incomparabilis Valerius Maximus Tiberio Cæſari, Illuſtris Flauius Vegetius Valentiniano Auguſto, & magnus Naturæ Bibliotecharius Plinius Veſpaſiano opera ſua dedicarunt; Longum hic foret, & epiſtolæ minimè conueniret ad inferiora deſcendere tempora, et plura exempla, quæ paſſim extant, undique velle conquirere; Itaque hoc qualecumque meum Opuſculum in lucem edendo, antiquum morem ſequi decerno, nec diù deliberandum fuit, cui potiſſimum meam hanc dedicarem opellam, R E V E-

REN-

RENDISSIME PATER; ſi enim Dignitatem quero, pauci Dignitatis gradum tuo ęqualem obtinent, ſi heroicas virtutes, quis iſtis te fulget præſtantior, ſi Eruditionem, quis te dignior ob tot egregia Edita opera. ſi denique beneuolentiã erga me tuam conſidero, quis tibi eſt præferendus, qui ſuaui comitate ſemper ſoles

Meas eſſe aliquid putare nugas.

Hanc ideò Exercitationem meam de Saliua ſub tuum conſpectum venire ſino Reuerendiſs. Pat. Protectorem non habituram, quin potius ſuſtinuerit Iudicem

Quò nil exactiùs, eruditiuſque,
Sed nec candidius, benigniuſque.

Accipe igitur hilari vultu, & exporrecta, lętaque fronte hoc qualecumque munuſculum, tanquam ſpecimen, & teſtem meæ

ergà te obſeruantiæ, idque ſi dignum tua protectione videatur, tuere: Ego interim D. O. M. enixè rogo, ut gloriam tuam augeat, tua vota ſecundet; & ad tuæ Illuſtriſſimæ, ac ſemper Venerabilis Religionis perpetuum ſplendorem, & utilitatem, te ſeruet incolumen. Vale.

Ferrariæ die 27. Febr. 1702.

A D

AD LECTOREM

TAntum in me poteſt blanda vis Amicorum, ut tenuem hanc ingenioli mei opellam publici iuris facer ſuſtineā, & vadum hoc tentare publicę Famæ; Nihil enim mihi minùs in animo erat, quam huic me deuouere curæ faſtidio-

ſo hoc

ſo hoc, ac delicatioris palati ſæculo, quò plures ſunt Ariſtarchi, quos hodie alit obtrectatio, ut verbis utar Stobæi, & plures Sychophantæ, qui ieiunè maleuoli, nihil præter odium Litterarum profitentur, & ut nihil ſciunt, ità omnia carpunt acuendo linguas ſuas ſicut ſerpentes, omnia Theoninis dentibus dilacerando, ad vituperandum procliuiores, vt ait Plutarcus, quam ad laudandum, & quià quot homines, tot ſunt ſententiæ, ideò ſtat prò certiſſimo, quod ſcribendi modus, qualiſcumque ſit, voluntates omnes explere nequit; omnibus enim placere difficilimum eſt: Vicit nihilominus Amicorum importunitas, quibus me totum debeo. & licet mihi plus diſcendi incumbat neceſſitas, quam ſuppetat docendi facultas. vt loquar verbis Illuſtris Boylei in Tent. Phyſiol., attamen Exercitatio hæc de

Saliua

Saliua humana reſpicit lucem, cuius ſeuoluendo pagellas, ut te benevolum Lectorem præbeas enixè rogo, & hunc qualemcumque ingenii mei fœtum, æqui, bonique conſulas oro; Obſeruabis autem perlegendo, me multos paſsim Authores, & plures forsàn, quam par eſſet adieciſſe, quod tamen haud iniquo, ut ſpero, feres animo, neceſſum enim duxi verbis meis Doctorum Virorum teſtimoniis in medium allatis fidem conciliare; nec per hoc, quod aliorum ſententias tranſcripſerim, me damnes vellim, nam rectè in ſui Eunuc. Prologo cecinit Terentius.

Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius,
Quare ęquum eſt, te cognoſcere, atque ignoſcere.

Plura

Plura quidem circà Saliuam addere potuiſſem, aſt cum non volumen; ſed tantumodò Exercitationem paruam conſcribere decreuiſſem, nolui iuſta mole, eandem excedere, præceptorum memor Stobei lectione, & doctrina mirabilis, *nè verbis multis pauca comprehendas, ſed paucis multa*, & antiqui Athenienſis Comici Menandri

Impudentes ſermones hoc ſolo iuuantur,
ſi fiant breues,

nec non Lyricorum Phœnicis Horatii in gremio Muſarum educati

Quidquid præcipies, eſto breuis, ut cito dicta
Percipiant animi dociles; teneantque fideles.

Non-

Nonulla forsàn irrepſere in huius Opuſculi impreſſione Menda, & Sphalmata, tùm ob oculi mei prætèruolantis indiligentiam, cum ob Typographi incuriam, quæ iuxtà rei ſenſum faciliter apparentem, ut emendes rogo; commata verò, & diſtinctiunculas alias, quæ hinc indè negligenter impreſſa inuenies criſi tuæ, & arbitrio committo; Interim Vale, ac me ama.

HIERONYMI BARVFFALDI
Ph. D. Ferrarien.

In Undequaque Clariſsimi Viri, & Amici Candidiſsimi

IOSEPHI LANZONI
Med. Ferrarien., in Patr. Lyc: Lectoris.

OPUS

De Saliva Humana.

PHALEUC.

QVid, LANZONE, tot editis libellis,
Quos non Occidui inuident Eois.
Quos nec poſtera peierabit ætas,
Huic noſtro decus attuliſſe ſæclo,
Quid LANZONE nouũ voues Mineruæ

Phę-

Phœbeæ Artis Opus BONÆ SALIVÆ?
Non ſat Pęonia *quot* Arte claros
Regali Padus educauit vnda
Chartis viuere? non ſat orbe noſci
Condiri *queat* Arte *qua* Cadauer?
Non ſat Citria, *non ſatis* Corollas
Æternam ingeniis olere Famam?
Sunt hæc crede mihi, ſatis ſuperquè,
Ut doctum queat vſquè ad aſtra Nomen,
Vel viſu inuidię probante, tolli;
At perge, & noua ſemper Eruditis
Mentis prome penu diu repoſta,
Quò, ſi plus nequeat, nitere nomen,
Saltem nomine Res tuo niteſcant.
Ipſa, dic rogo, quid fuit SALIVA
Olim ſordidiuſque, viliuſquè?
Quid nunc nobilius, ſalubriuſquè?

Canebam in meo Muſeo Ferrariæ Kal. Febr. 1702.

Fran-

Franciſcus Iuſtinus Phil., & Med. Doctor.

LEgi iuſsù Reuerendiſsimi Patris Inquiſitoris Generalis Ferrariæ, nec ſinè animi iucunditate eruditam hanc exercitationem, cuius titulus eſt, *Joſephi Lanzoni Philoſ., & Med. Doctor. Ferrarien. Exercitatio Medico-Phiſico-Anatomica de Saliva Humana eiuſq; natura uſu, & proprietatibus &c.* quam publica luce digniſſimam iudico, cum nihil præcontineat, quod Moribus, Principibus, aut Ortodoxæ repugnet Fidei, imò innumeras non ſolum medicas, & anatomicas eruditiones, ſed etiam philologicas voluptates, in quibus Medicorum ſimul, ac humaniorum litterarum Profeſſorum animus erudiri poterit.

Die 14. Ianuarii. 1702.

Attenta ſuprad. atteſtatione, & approbatione &c.

Imprimatur.

Fr. Carolus Franciſcus Corradus Vicarius Generalis S. Officii Ferrariæ.

Dominicus Catalanus Vicarius Generalis.

I O-

IOSEPHI LANZONI

Philoſ. , & Med. Doct. Ferrarien. &c.

EXERCITATIO.

Medico-Phyſico-Anatomica de Saliva humana, ejuſque Natura, uſu, proprietatibus &c.

CAPUT PRIMUM.

De Salivę Natura, & cauſis.

VT à nomine incipiam, & rem ab ovo, ut dici ſolet exordiar, ſaliva dicitur, quòd ſalis ſaporem habeat juxtà Perotum, & Laurentium, vel à ſaliendo, quòd in ore ſaliat, & creſcat, ut Rob. Stephano placet, ſive à ſalvando ſalvia, quaſi ſaliva nuncupatur, eò quod multos morbos ſanet, ac ſalvet, ut cum Galeno, Plinio, Martinio, & aliis Cornelius à Lapide ſcribit; Varias hic humor ſortitus eſt deffinitiones, ac no-

mina juxtà varias Doctorum ſententias; nonulli enim ſalivam, tamquam inutile corporis excrementum conſiderarunt, qui tamen à Galeno admonentur, ſalivæ generationem inter ea eſſe, quę providè à Natura fiunt; undè meritò alii velut utiliſſimum machinæ humanę laticem ſalutarunt; hinc cum Jungkenio, & Bohnio Zypeus, ſalivam, humorem ſeroſum ex ductibus ſalivalibus extillantem deffinivit; primum Naturæ menſtrvum in humano Laboratorio vocavit VValdscmidtius; Liquorem à ſanguine ſeparatum per proprias glandulas Taury dixit; Principale chilificationis menſtruum Georgius Bagliuus; primariam alterationis alimentorum cauſam Deleboe Sylvius; humorem præparatum à parotitibus glandulis Sachius; Simplicem lympham Paulus Ammannus in ſua paręneſi; humiditatem ex ſero à ſanguinea maſſa ſegregatum Gerardus Blaſius; Vaporem è ventriculò per œſophagum in os aſſcendentem, ibique condenſatum Carteſius; Excrementum glandularum, quæ ſub lingua reperiuntur Zachutus; Spumam fermenti Grebnerus, & humorem aquoſum planè inſipidum Vartonus: Lictis autem hiſce variis ſalivæ nomi-

nomi-

minibus, ac deffinitionibus, ego ſalivam deffinio, liquorem limpidum, ex arterioſo ſanguine à glandulis propriis ſeparatum, & per ſalivales ductus in oris cavum ad uſus varios effuſum; limpidum dixi liquorem, colori tamen, & perſpicuitati aquæ aliquantulum cedens, cum lucis radii in ſàliva, quam in aqua paulò majorem ſubeant mutationem; quod autem ſpumoſa expuatur, non ſibi, ſed linguæ, & oris motui hoc debetur; hinc optimè aſſerit Anton. Nuckius, ſpumoſam ordinariò, & tenacem ſalivam reddi, quià linguæ, muſculorumque maxillam inferiorem moventium motù variè agitatur, undè ſal, quod in ſalivali continetur liquore, fortè lixivioſum, vnà cum ſpirituoſis acidis, & oleoſis partibus, dum ſpiritus volatilis diſſipatur in avras, in ſpumam abit, nivis modò albicans, quæ varietas ex eo provenit, quod radii lucis tùm temporis maiorem, quàm antè ſubeant mutationem, magis tamèn ſpumoſa ſaliva apparebit, ſi longiori ſermone humor ſalivalis agitetur; Accedit quod aer aſſiduè inſpiratus, & expiratus, multum ad id contribuat, potiſſimum ſi ſalivæ diutiùs maneat permixtus, uti hoc videre

eſt in his, qui apoplexia afficiuntur, in quibus, dum liber aeris exitus denegatur, talis ſpumoſa ſaliva ordinariò conſpicitur; Dixi à ſanguine ſeparari, quia arteriæ glandulis præter calorem, nutrimentum quoquè, ſimulque ſalivæ materiam ſuppeditant, quod probant magnę ſalivationes, vel ſpontè ſubortę, vel ab artę procuratæ, quæ ſæpè craſim ſanguinis vitiatam corrigunt, ac affectiones cruoris tollunt, quod ſanè non fieret, ſi à nervis, vel aliundè ſalivæ materia deveniret: Negat autem Helmontius, ſalivalem liquorem à ſanguine ſequeſtrari, oriri ſtatuens à ſuo latice humorali neglecto; & cum Bilſio Deuſingius, cum à rorifero ſucco ſtatuit provenire; Aſt non tantum ſanguinem arterioſum ad ſalivam conſtruendam concurrere tradit Paul. Ammannus, verum ſpiritus etiam animales per nervòs in glandulas ſalivales derivatos: Effluit autem per proprios ductus ſalivalis lympha, de quibus ſingillatim ſcribam in ſecundo capite hujus meæ Exercitationis. Nomine verò ſalivæ hic non intelligo, quemadmodum confundunt aliqui, craſſum illud, viſcidumque liquamen, quod è tonſillis, tuſſi, aut ſcreatu exprimitur,

tur, quodue ſputum nuncupatur, de quò tamen nonulla in ultimò capite diſſeram, cum varia circà ſputum, & ſalivam ennumeravero, nè fortè aliqua in præſenti meo tenuiſſimo opuſculo defficere videantur; Notanda hic ſolumodò venit differentia, quę inter ſputum, & ſalivam procedit; per ſputum enim intelligunt prudentiores Phyſici, humorem tenacem in ore cum molęſtia redundantem, atque vel ex cattharri defluxù collectum, vel ex ſalivæ corruptione genitum, ſivè cum tuſſi à pulmone reiectum; per ſalivam autem liquorem naturalem in ſanis intelligunt, non ſuperfluum, ſed ad oris humectationem, ciborum maſticationem, concoctionis præparationem, & ad alios uſus neceſſarium; Pariter notanda eſt diverſitas, quę intercedit inter ſalivam, & illum mucum, qui è cerebro per os cribriforme delabitur & partim per nares evacuatur, partim per palati poſteriora ad fauces deſcendit; non quod hic humor ratione originis multum differat à ſaliva, ſed quod mucus ratione longioris moræ in via, ſœpè alienam adipiſcatur qualitatem, antè quam ad os perveniat; Sanè liquor iſte in homine ſano in cerebri ven-

triculis ſatis fluvidus, ac tenuis exiſtit, non tantum verò inſtar ſalivæ oris; propter quàm tenuitatem per minima foramina oſſis cribriformis faciliter in ſpongioſa narium oſſa elabitur, in quibus per moram, & per tranſitum aeris, craſſitiem, colorem, aliaſque à ſaliva alienas qualitates acquirit: Verum quia de muco ſermo intercidit, opere pretium exiſtimo, nonulla obiter juxta mentem Clariſs. D. Raymundi Vvieuſsens in ſua Neurographia generali lib. 1. cap. 16. de membrana pituitaria adnotare; hæc enim membrana eſt pars fungoſa, ſpongioſa, & glanduloſa, plurimis diverſi generis inſtructa vaſis, quæ propriè, ac primariò aſcendentis ad caput ſanguinis, aquoſis, lentiſque ſuccis excrementitiis excipiendis, & excernendis apta comparata eſt; dicitur autem pituitaria, quià, aquoſæ, craſſę, & viſcidę aſcendentis ad cerebrum ſanguinis partes, ad illam amandantur, ac in ea à ſanguine ſecenuntur, & deinceps, vel ſcreatu, vel narium emunctione extruduntur; ex quò etiam patet, quanta ſit, à me jam dicta diverſitas, ac differentia inter mucum, ſceatum, & ſalivam; Talis verò membrana exiguis foraminibus diſtinguitur, & ſi digito comprimatur mucū

con-

confeſtim emittit; & ſi è capite exēpta in aquam imitatur ſpongiæ ad inſtar illius partes abſorbet; quod oculari inſpectione obſervavit Excellentiſs. D. Franciſcus Juſtinus Medicus, & Chirurgiæ Profeſſor expertiſſimus, nec non Anatomicus diligentiſſimus in ſectione capitis unius Militis ſœva peripneumonia extincti in Magno noſtro D. Annæ Xenodochio, cui fœliciſſime operam ſuam chirurgicam præſtat; Hinc in ea membrana obſervantur quampluri-ma vaſcula glandulis intertexta, ac nerveę propagines à nervis coniugationis quintæ derivantes, & arteriæ innumeræ ſuis comitatæ venis; & notandum cum citato Vvieuſsens, hanc membranam pituitariam, multò pluribus arteriarum propaginibus, quàm reliquas, oris partes irrigari; ſiquidem ea, ubi ſpacium poſticæ oſſis vomeris parti, & maximo oſſis occipitis foramini interjectum occupat, & ubi tum os, quod *Vomer* nuncupatur, tum narium, tum meatuum duorum, qui à naribus ad fauces tendunt, interiora obducit, numeroſiſſimis vaſis ſanguiferis intertexta apparet, quę in plæxulos hepatis vterini plexibus non abſimiles abeunt, unde poſteà nil mirum, ſi len-

 tis,

tis, & aquoſis ſuccis excipiendis, & excernendis aptam eſſe iam dixerim; nam non tantum vaſa cruoris in hac membrana obſeruantur, verum plures breves ductus, quos officii reſpectù muciferos nominavit D. Raymundus Vvieuſsens; Mucifera autem hæc vaſa ſetam facillimè admittunt & in illa præcipuè ejuſdem membranę pituitariæ parte conſpiciuntur, quæ poſticæ oſſis vomeris, & utriuſque oſſis palati parti appenditur; hæc igitur membrana prędicta munera præſtat, & ab hac mucoſus humor derivat; nullus enim eſt homo, licet perfectè ſanus, qui ſœpè, vel narium emunctione, vel ſcreatu, excrementitium pituitoſum quendam humorem, non extrudat; Cùm ergo differant vaſa ſalivalia, ab his mucoſis ductibus, cum differant glandulæ, & membrana, dicendum pariter erit, eſſentialiter differre ſalivam à muco, qui à membrana pituitaria originem trahit; de quà membrana plura cupientibus dabit in loco ſuprà citato Clariſs. Vvieuſsens Medicus Monſpelienſis præſtantiſſimus; Differt pariter ſaliva à lympha, & à Succo pàncreatico, quamvis, & illa, & iſte à glandulis ellaboretur ex ſanguine arterio-

ſo.

ſo, quià in ſaliva non eſt manifeſta aciditas, ut in ſucco pancreatis, nec talis tenuitas, ut in lympha; ſed eſt craſſior, & manifeſtè inſipida, ideòque cum ſit in eſſentialibus qualitatibus pituitæ ſimilis, ità non differre ſalivam recentiorum ab antiquorum pituita docent Pomp. Sachius, & Daniel Becherus. Hanc non eſſe corpus ſimplex, ſed compoſitum aſſero, varii generis enim particulas in ſe continet, ſalinas nempè, acidas, oleoſas, inſipidas &c. undè difficile judicat Diemerbroekius ſingularem ejus compoſitionem exactè deſcribere, quam tamen admirabilem eſſe teſtatur, omnibus ſiquidem alimentis facilimè admiſcetur, ſiccis, humidis, oleoſis, aquoſis, ſalſis, ſulphureis &c. nullum enim ingeritur, cui non aſſocietur, imò extrà corpus noſtrum etiam cum argento vivo miſceri, eique aſſociari queat, cum alioquin alii ſimpliciores eterogenei humores, aqua, ſpiritus, oleum, ſal, aliique ſimul mixti à ſe mutuò recedant, cum quibus tamen omnibus ſalivæ unitur, quæ ſua mediatione, omnia illa non modo miſcere, ſed etiam inter ſe unire valet; ità ut videatur, inquit citat. Diemerbroek,

mercu-

mercurius quidam humoralis; ſeù menſtruum internum univerſale, quo quęlibet ore aſſumpta mox junguntur, & cum eo ad ventriculum deſcendunt, ut in eo omnium exactior diſſolutio promoveatur; Ex quibus omnibus judicavit Sapientiſs. D. Joh. de Muralto Acad. Curios; & Collega meus eruditiſſimus, una cum Silvio de leboe, ac Doleo, illam in ſe continere multum aquæ, parum ſpiritus volatilis, & minimum ſalis lixivioſi, cum olei, ſpirituſque acidi tantillo inter ſe commixtis, ac temperatis; Ab hac tamen recedentes hippoteſi Jacobus Lemort in Chimia, Ettmullerus in Scrod. Dilucid., Gulielminus de nat. ſanguin., Bagliuus in Epiſt. ad Paſcolum, & Craànen de homine, ſalivam ex aliis conſtare partibus aſſerunt; Lemort enim acido ſalſas tantum particulas in ea eſſe contendit expertus; Ettmullerus ſpiritù acido armoniacali turgere ſcribit; Gulielminus ex glutinoſo liquore multis ſalibus ſolutis pręſertim tartareis impregnato, multoque aere, conflatam eſſe ait; Bagliuus ſal nitro ſalinum univerſali analogum ſali in ſe continere ſalivam edocet; Craànen verò, hanc ex particulis tàm acidis,

quàm

quàm ſalinis aqua mixtis componi aſſerit ; & quòd mera aqua non ſit eò probat, quod igni impoſita, & in vaporem acta relinquat infundo corpus album ſalſo-acidum : Hanc autem poſt levem ſuarum particularum inter ſe agitationem, cum plurimis liquoribus tùm acidis, tùm alkalibus, variiſque ſpiritibus ſeſe admiſceri ſalivam obſervavit Clariſs. Nuck, ſive enim cum urina, cum ſale abſintii liquato, liquore tartari, aquaforti, ſpiritu ſalis, ſpiritu nitri, oleo ſulphuris, Spiritu urinæ, C. C., ſang. humani, ſive horum aliquo admiſceatur ſaliva, expertum noviſſe fatetur, poſt lenem luctam, ſe ſe omnibus, & ſingulis aſſociare, & de colore parùm tantum mutare ; hinc multa & varia experimenta chimica circà ſalivam à ſe facta refert citatur Nuckius, quę curioſus lector videre poterit in cap. 2. ſuæ *Sialographię*: Solumodò verò ex dictis mihi liceat colligere, quod licet inter ſalivam, & nonullos alios liquores, aliqua lucta obſervetur, attamen cum plurimis tamen exactè ſe miſcet, idcircò concludendum, quod ori excepta, aut ventriculo tradita, cum eſculentis, & potulentis jungi comodè poſſit, quibus

bus inſervit prò menſtruo fermentativo, quam fermentandi virtutem in ſe continere, prętet dicenda in cap. 3., ubi de ſalivę uſù loquar, experientia comprobatur; nam ſi panis fruſtulum optimè terratur, multæque ſalivæ admiſceatur, deindè in maſſa farinæ compettenti indatur, & hanc fermentare faciet, pari pacto, ac fermentaretur ab ordinario panis fermento; hinc Kergerus tract. de Fermentat., ſalivam fermenti naturam habere colligit, eò quod pulmenta cocleari facta, quòd ex hominis ore trahuntur facilè, ac brevi tempore funduntur, & fermenteſcunt, cujus fermentativæ virtutis cauſam, ex ſalina eius natura deducit Magnif. noſter Præſes D. Lucas Scroòckius Dec. 2. Miſc. A. N. C. An. 6. ſcol. ad obſer. 62., imò plures alimentorum antè aſſumptorum particulas ſalivam retinere docuit Dan. Taury in Anatomia, ideòque aptiſſimam eſſe ad diſſolvenda alimenta, utpotè illis valdè homogenea, quoniam particulæ hujus ſolventis, rei diſſolvendę particulis eò faciliùs adhereſcere poſſunt, undè Galenus vires rebus maſticatis prębere ſalivam ſcribit in 5. de comp. medic. ſec. loc. . Hinc de natura pariter,

ter hujus liquoris , an ſcilicet menſtruum acidum ſit ? an ſulphureum ? ſaliva dubitant multi ; quisquis autem conſideraverit , ſalivalem humorem ex ſanguine ſuam habere originem , cum mercurio miſceri, naturam aquę referre, & omnia diſſolvere corpora , illum eſſe univerſale quoddam menſtruum dicet , ab alimentis acidis , ſalſis , ſulphureis alkalium natura gaudentibus proveniens , undè poſteà omnia alimenta valeat diſſolvere ; Proindè figit mercurium inſtar menſtrui acidi , diſſolvit ſulphura inſtar alkalium , inviſcat in morem ſulphuris , necnon diſsoluit quoquè ſalia ad modum aquæ , atquè ad inſtar ſpirituoſi , & ſalinò volatilis corporis excitat fermentationem , undè Clariſs. Taury in cap. 1. Anat. ſalivam nominat *Alchaeſt* Helmontii , cum ſolvens exiſtat univerſale , quod omnes alimentorum ſpecies ſolvere poteſt , ac debet ; hinc refert Tachius Nobilem quendam in ſaliva quæſiviſſe materiam univerſalem , indèque liquorem rubicundum impetraſſe , ſed ad ſcopum ſuum nihil ; Nec me latet, alios aſſerere in ſaliva ſolumodò , acidum quoddam occultum eſſe , hoc rationibus ſequentibus probando .

do. I. Quià mercurium figit. II. Addita farinæ fermentat. III. Corrodit vaſa cuprea, præſertim ſi ſit ſaliva ſcorbuto, & ſyphilide affectorum. IV. Candenti ferro admotta relinquit maculam, quam ſimplex aqua non facit. V. Impetiginem ſanat illita. VI. Viſcoſa eſt, atque. VII. In veſtibus maculas tollit; verum ut hiſce difficultatibus reſpondeam, conſiderabo. I. Corpora quędam quæ non ſunt acida, & mercurium figunt, ut Therebintina, quæ ope ſuæ viſcoſitatis tantum hoc facit. II. Dico, non eſſe opus, ut acidum, ſit illud, quod farinam fermentat, ſufficit enim, ut ſit ſpirituoſum, vel ut obſtruat poroſitates, per quas materia ſubtilis motum ante liberum obtinebat. III. Concedo in lue venerea, & ſcorbuto, illam acidam eſſe, imò corroſivam, ſed per hoc non infertur eam talem eſſe in ſtatu ſuo naturali. IV. Nullus ait eam ſimplicem aquam eſſe, ſed ſalibus onuſtam, acidam ſolummodò ſimpliciter eſſe nego. V. Dico reperiri multa alkalia efficacia, & fortia, ut V. G. oleum tartari, &c., quæ impetiginem curant, quarè neque ex hoc deducendum, ſalivam tantumodò eſſe acidam;

ſed

ſed ob mixturam ſuam ſalino-ſulphureo aqueam, & conſequenter abſterſivvam, talem virtutem habere ait VVedellius in Phyſiolog. reform. cap. 9.. VI. Therebintina licet etiam viſcoſa, tamen non eſt acida. VII. tandem, multa ſalia, quæ ſunt lixivialia, maculas à veſtibus tollere compertum eſt; undè concludendum ſalivam humanam menſtruum tantum acidum non eſſe, verùm ſolvens quoddam microcoſmicum prò omnibus eſculentis; potulenta enim menſtruum ſuum jam penes ſe tenent, adeòque non indigent alieno, ſcilicet ſalivali, cujus energia præcipuè habetur à ſale, quod in ſaliva tenet imperium, & à particulis aereis, quibus ſpecifico modo ipſam condiri aſſerit præclariſſimus D. Aloyſius à Fabra nunc in patrio ArchiLyceo Ferrarienſi celeberrimo eruditiſſimus Lector ordinar. in Dioptr. Phyſ. Med. de Nutrit. cap. 14., quas particulas aereas ipſi ſalivæ tribuit quoque magnus ille Philoſophus, & Mathematicus Dominicus Gulielminus exercit. de ſang. nat. pag. 102 his verbis *Saliva glutinoſo liquore, multis ſalibus ſolutis præcipuè tartareis impregnato, multoque aere componitur.*

Quarè

Quarè autem magnus fiat ſalivæ proventus in ore ex ſolo cibi grati aſpectu, vel etiam ejus audita deſcriptione, quærunt nonulli curioſiores Phyſici: fieriq: hoc putat Craànenius, quatenus conſpectus, & imaginatio cibi grati cauſat in nobis affectum animi; Verum ſuppoſito, aliquos nervos ad ſalivales glandulas pervenire, ipſaſque, ut docet Stenonius, motù poſse gaudere, dicendum eſt tale phęnomenon ad glandularum motum ſalivalium ſpectare, ex illa enim viſione, aut deſcriptione grati edulii fit motus in ſpiritibus animalibus, undè maior pariter motus in glandulis ſalivaribus habetur, ex quò motù copioſus ſalivæ proventus per proprios ductus in os extillat, hinc movere ſalivam ajunt Seneca in Epiſt. 79, & Perſius in ſatyr. 6., ſuper quem locum ità ſcribit eruditus Caſaubonus *quando anima movetur apetitù aliquid edendi propter partium ſympatiam ſtatim ſaliva in ore naſcitur, tanquam ſuplente pro ſua virili natura deffectum rei optatę, quod etiam in aliis affectibus ſimili ratione poteſt obſervari*; prè libidinis etiam furore, & concubitus deſiderio, ſalivam in homine abbundare, ac uberiùs effluere nota-

notavit Lubinus in Juvenal. Satyr. 9. hinc Perſius cecinit,

Nec gluto ſorbere ſalivam mercurialem;

Libidinis ergo impatientiam exprimit talis ſalivæ copia, qualis erat in Pathicis illis, qui ut refert Martialis Draucos, vel benè à Natura inſtructos in balneis nudos videntes, oculis devorabant; Imò habet fames vehementior imprimis ſibi fræquens hoc, ut uberiore, ac tenuviore ſaliva os ſcateat, quod evvenire putat Clariſs. Johan. Bohn. circ. anat. pag. mihi 128. progym. verò 8., à cauſa famem intendente, quia fluiditas hęc ſalivalis emergere videtur aquoſior ob nutritiarum moleculârum depoſitione, undè ſaliva uberiùs ad glandularum ejus colatoria permeat, & in os deponitur; Sic ubi aliquid grati olfacimus copiosè in os ſuſcitatur ſaliva, quia nervi paris vaghi non tantum propagines, ad ductus, & ſalivares glandulas demittunt, ſed etiam aliquos ad nervos olfactorios, undè facto in hos influxu fortiore, augetur & ille in nervis paris vagi, quò ulterius fibrillarum contractione, ductus ſalivæ anguſtantur, & ſic ſalivam ipſam ejciunt, ità explicante Præſtantiſs. Franciſco

 Zypeo

Zypeo Fundam. Med. part. 2. cap. 3. artic. 12. Vomitù verò inſtante abundat pariter ſalivalis humor in ore, quià ventriculus, cum glandulis maxillaribus participationem habet, ope ramorum nervi ſexti paris, continuando ſecundum ſuam tunicam interiorem, cum ea, quæ in faucibus, & palato exiſtit, ac ſic ſympaticè contrahuntur, & liquorem ſuum eructant illæ glandulæ, eodem penè pacto, quò irritata Membrana, quæ reperitur in œſophagi principio vomitus ſuccedit; Cur autem glans plumbeus, ſivè ceraſi nucleus in ore detentus, ac rotatus ſitim ſedet, facilè colligitur ex linguę motù, quià linguam movendo, ductus anguſtantur ſalivales, & ità latex ſalivaris exprimitur, undè copioſus emmanans ſitim arcet.

Hæc verò de natura, & cauſis ſalivæ uſque adhuc dicta ſint ſatis; nunc ejus vaſa luſtremus.

CAP. SECUNDUM.

De Ductibus Salivalibus, & de ſecretione Salivę.

NOn omnia apud priores meliora eſſe inquit Tacitus lib. 3. Annal., ſed noſtra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda poſteris tulit

Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis.

Sapientiam ſibi ipſis ad mere ſcribit Lactantius lib. 2. divin. inſtit. cap. 8., qui ſine ullo juditio majorum probant inventa, & ab aliis pecudum more ducuntur, nec quià nos illi temporibus anteceſſerunt, ſapientia quoq; pariter anteceſsere; veterum enim opiniones parum exactas, ac rudes eſſe ait Seneca, undè optimè Poeta cecinit

Vilia ſunt nobis, quęcunque prioribus annis
Vidimus, & ſordet quidquid ſpectavimus olim.

Fatendum quidem reor in majorum noſtrorum ſcriptis non contemnenda extare fundamenta artis noſtræ, verùm omnia veteres ſciviſſe, & quæcumque præcipuè in Anatome obſervaſ-

ſe, nihilque nobis perpendendum reſtare nequeo concedere; multa enim adhuc reſtant in Microcoſmo, ſemperque reſtabunt videnda, quæ tamen à noſtris erunt ſperanda Nepotibus; quamvis enim plurima, qui ante nos fuere, ingenioſi, ac curioſi Naturæ ſcrutatores, ut Hippocrates, Democritus, Ariſtoteles, Galenus, & alii plures, egerint, non tamen, ut ait romanę Stoæ Princeps, omnia peregerunt, multumque ex veritatis inquiſitione etiam futuris relictum eſt, quod ſedula inveſtigatione è Naturæ abyſsù prothrai poteſt in lucem, undè Hippocrates ipſe hanc veritatem confirmans exclamavit, ſcribendo ad Democritum; *Ego ad medicinę finē non perveni etiā ſi jam ſenex ſim*, & Galenus 14. Meth. cap. 17. *Plurima hodie inveniuntur, quæ apud majores noſtros non fuere inventa*: Eandem eſſe Philoſophorum, ac Anatomicorum rationem in peragratione microcoſmi inquiunt optimè Celeberimi Mangetus, & Clericus in Prȩfat. Bibl. Anat., quæ Geographorum, & Viatorum in itineribus terrarum orbis luſtrandi cauſa ſuſceptis; novas terras per intenta olim maria poſtrema aperuerunt ſæcula, & quantę adhuc ſuperſunt ignotæ ter-

ræ?

ræ? Multa viderunt recentiores in humano corpore ignota veteribus, at quam multa relicta ſunt poſterorum induſtriæ, quæ nos adhuc fugiunt! In Patria certè adhuc Hoſpites ſumus; At quemadmodum verè vaticinatus eſt, qui temporibus Neronis dixerat

Venient Annis
Secula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat Tellus, Tiphyſque novos
Detegat orbes, nec ſit terris
Ultima Thule.

Ità ſperandum eſt: Impręſentiarum autem mihi ſufficiat de novis ductibus ſalivalibus, & de ſecretione ſalivæ ſecundum modernorum inventa diſſerere; quamobrem variè diſputarunt Anatomici de origine ſalivalis humoris ora rigantis; Multi enim ſalivam à cerebro per occultas vias provenire dixerunt, alii à nervis, & ſuccum eſſe nerveum putarunt; à rorifero quodam ſucco per lymphatica vaſa eò deſtinata oriri ſalivam credidere nonnulli; aliqui per chyliferos ductus advenire voluerunt; non pauci demùm illam à ſanguine per proprias glandulas ſeparari, & per proprios ductus in oris ca-

vitatem demandari docuere: Aſt qui per occultas vias ſalivam provenire contendunt, anatomes imperitos, ſe manifeſtè declarant, cum hæc vaſa, non occulta, ſed aperta in ore conſiſtant; quæ fuere quoque adnotata ab eruditiſs. Cęl. Rhodigino lib. 3. antiq. lect. cap. 30. ſub his verbis; *in linguę radice duo ſunt orificia, quæ ſalivæ fontes dicuntur*; neque à nervis prodire dicendum eſt, cum nemo, quòd ſciam, adhuc ſuccum nerveum aſpexerit, ſectoque nervo talis non efluat liquor, quemadmodum expertus eſt oculatiſs. Graaf. de ſuc. pancr. cap. 2., neque in nervis ſint idoneę cavitates ob tranſitum ſalivæ, cum ſanè hæc conſtet è particulis craſſioribus, quam ut per anguſtiſſimos nervorum porulos pergat, per quos tantumodò ſpiritus animalis, non verò ſaliva tranſire poteſt; imò addit Clar. Diemerbroeck Anat. lib. 3. minimum etiam liquorem viſibilem in poros nervorum incidentem paralyſim inducere; quarè nequeo me ſubſcribere opinioni celeber. Malpighii cap. 3. de Cereb. cortic., ſcribentis hæc verba; *inter vaſorum genus rę ponendas eſſe nerveas fibras, vulgatum illud indicare videtur his ſcilicet ſectis copioſum quendam ſuccum, ovi albumen*

bumen referentem, igneque concreſcibilem emanna-re, ut in ſecto brachii nervo obſervavi; hanc enim Malpighii ſententiam, & experimentum Graafii, & aliorum, necnon rationes ſuperius dictæ jam ſatis evertunt; ſuccus autem ille obſervatus à Malpighio in nervo brachii ſecto nutritius ſuccus non fuit, ſed aqua, ut dicunt glarealis, vel articularis, qui eſt humor circà articulos, ad eorum humectationem, & lubricitatem ſubſiſtere ſolitus; de quò plura apud Diemerbroek. Anat. lib. 3. cap. 11., optimè igitur in hac rè eruditiſs. Sbaragli, ait ſuccum nerveum in mente hominum eſſe, ſed non in natura; Nec magis autem ſaliva à lymphaticis vaſis expectari poſſe aſſerit Nuckius, cum hęc vaſa à partibus lympham cor versùs vehant, non verò econtrà; valvulæ enim in his ubique obſtarent, præter quam quod ligaturę contrarium ſatis manifeſtè demonſtrant; neque à chyliferis ductibus deduci poteſt ſal. valis aqua, quià chylifera vaſcula eòuſque non excurrunt, & quià chylus, ſi eò deferretur ad majorem perfectionem deberet excoqui, ſicut fit in meſenterii glandulis, non verò in alium minùs alimentarem, & ſolumodò fermentaceum ſalivalem

 humo-

humorem ibi immutari deberet; igitur à ſangui-ne arterioſo provenire eſt fatendum, omnes enim liquores in humano corpore, exceptis quibuſdam ſtercoribus, ab illo proveniunt: Verum antè quam vaſa ſalivalia deſcribam, ac modum ſalivalis ſecretionis exponam operæ prætium exiſtimo, hic primò reſpondere eru-ditiſs. D. Theodoro Janſsonio ab Almeloveèn in ſuo libro cui titulus *inventa novantiqua*, qui

Laudat præteritos præſentes deſpicit annos,

ut loquar verbis Corn. Galli eleg. 1., laudi, & gloriæ Novatorum invidens, ut verbis utar Il-luſtriſs. D. Ant. Mar. Salvini in eruditiſs. ſua 2. Acad. lect., & nimis fortaſsè indulgens vete-rum autoritatibus, vel potiùs fęlicitatem, ac ingenii ſui acumen oſtentans, omnia pene in-venta neotericorum, ut & vaſa ſalivalia, an-tiqua eſſe documenta contendit; Hippocra-temque, Galenum, Avicennam, alioſq: ve-teris Medicinæ Proceres, omnia ſciviſſe, recen-tioreſque Phyſicos, Anatomicos, ac Medicos ab illis mutatis verbis inventa ſua mutuari, cui autori àdheret Famatiſs. Jo. Hieron. Sbaraglii Bononien. Medicus exercit. phyſ. anat. pag. 92. ſcribendo; *vaſorum ſalivalium notitiam vetu-*

ſtiſſi-

ſtiſſimam eſſe, ſicut & multarum aliarum rerum; quæ prò novis imponuntur, quamvis ſæculis elapſis fuerint à viris prçclariſſimis cognitç, & publici juris factæ, & ſolùm ab illis, qui ultimos libros, ultimoſq: Authores legunt, & adorant ignorata; quod pejus eſt calumniis, & contumeliis illos à quibus acceperunt gratis proſequuntur; De ſa:ivalibus ergo vaſibus ſic ait citatus
„ Janſsonius; Adeſt Galenus de usù part. lib.
„ 9. cap. 3. loquens *per palati foramina*, &
„ paulo ulter:ùs *in palatum ceù in os foraminibus deſinentibus*; & lib. 11. cap. 19. *continens*
„ *jam in ſe ſe meatuum cerebrum purgantium foramina* ſic iterum Galenus, *quid igitur na-*
„ *tura non ut palati os, ità, & capitis tenuibus*
„ *foraminibus, quaſi cavernulis quibuſdam per-*
„ *tudit*; quæ ſi juſtè perpendantur verba,
„ hiſce Ga:enum illa foramina deſcripſiſſe mi-
„ hi facilè perſuaſe o, & ut ab:olvam ità Ori-
„ baſius *ad hoc vinculum utrimque ex obliquis*
„ *partibus ora vaſorum, quæ ſalivam excipientia dicuntur, invenies, in quæ deſcendere*
„ *ſtillus poſſet*; nobis hæc abundè ſatisfaciunt;
„ tribuat jam quicumque voluerit diligentiſs.
„ Vvartono horum ductuum inventionem,

„ quod

„ quod ad me, ego Galenum, Oribaſium illos
„ vidiſse lubens agnoſcam; Hęc, & alia plura habet clariſs. Janſsonius loc. cit. ut credere faciat vaſorum ſalivalium inventionem antiquā fuiſſe; Quibus tamen omnibus ritè, & rectè examinatis, luce meridiana clarius pateſcet, aut circà ſtructuram, aut ſitum Antiquos graviter erraviſſe; nam licet dixerint, duo oſtia ſub lingua conſpici, attamen nimis latè hoc ſumptum eſt, per hoc enim non oſtenditur præciſus oſtiorum locus, idemque eſt, ac ſi aliquis diceret, in duodeno eſt oſtium pancreatici ductus, quis mortalium ſciendi cupidus per hoc fidem concederet, tale oſtium dari, niſi accuratà demonſtratione conſtaret ejuſmodi oſtium in duodeno inveniri; imò addo, adſunt viæ breves, quæ à ventriculo tendunt rectà ad veſcicam, ut patet ex accicula deglutita, & per urinas emiſſa ſinè ulla noxa, quæ ſanè per renes tranſire haud poteſt; ergo per hoc infertur, quod viæ iſtæ clarè ſint demonſtratę, quod tamen ſperandum ab oculatioribus Anatomicis; ſanè quod non, alioquin quod eſt tantumodò coniectura diceretur inventum; Deindè ſalivam excipientia non ſunt dicenda, quemadmodum

facit

facit Oribaſius, quandoquidem experimentis certis ſit manifeſtum, eadem oſtia magnam ſalivæ vim eructare, ex quibus ſane conſtat in usù partium aſſignando maximè antiquos erravifse, nec Lector ſalivę fontes

Ex ipſis veterum poterit cognoſcere chartis.

Quatuor igitur juremeritò ſunt dicenda ſalivalium vaſorum genera, à quatuor pariter recentioribus Anatomicis adinventa; Primus in hac re glaciem fregit Clariſs. Vvartonus, qui in ſua Adenographia cap. 21. primum ſalivæ ductum detexit è glandula maxillari interna imediatè provenientem pręſente collega ſuo celeber. Gliſſono, qui ductus radices ſuas capillares in omnes glandulę iſtius partes ęqualiter ſpargit, & in aliquibus geminum ramum, in aliis plures ramulos emittit; anterior autem ramus mox ab egreſsù extrorsùm fertur versùs glandulam quandam minorem ſitam intrà intimam maxillę partem, & hanc glandulam majorem; eſtque diverſi generis, cineritii coloris, ſubſtantiæ compactioris, minuſque granellatę, figuræ ovalis, quę interno latere impreſſura lævi, & rotunda excavatur, è quà prodit vas pęculiare, quod rectà fertur, & in glandulam

hanc

hanc maxillarem diſtribuitur (ſunt verba pręciſa clariſs. Inventoris Vvartoni) circà locum dictum; Poſterior ramus ſpatio trium, vel quatuor digitorum è glandula egreditur priuſquam cum anteriore caudice conjungitur; ſimulac verò è glandulæ ſubſtantia prodiit, fertur ſub muſculo maxillari tereti, biventri, vel digaſtrico, qui eidem ramo, quaſi trochleę vicem præſtat: Exindè reflectitur ferè ad glandulæ medium, ubi cùm anteriori ramo deſcripto, & pluribus ramis eidem quaſi ſociis unitur, & indè canalis comunis ex horum concursù aliquantò auctior redditur; hinc canalis dictus rectà anterius tendit, & à linguæ lateribus nimirum in inferiore ejus parte, cute, & pinguedine glanduloſa tectus, ductu tredecim pollices longo provehitur, & inter gingivas in maxillæ extremitate, inter ipſam, & papillas quaſdam compreſſas, & rigidas ei pertinaciter adherentes in os aperitur, eidemque, quoties uſus poſtulat humorem ſalivalem impertit. In Equo circà mediam linguæ longitudinem utrinque aliæ glandulæ conſpicuæ in ductum ſalivalem ſeſe exonerantes occurrunt; & notat citatus Vvartonus hanc glandulam, prò ut variatur

tur in junioribus, & ſenioribus Animalibus; diverſam ſervare ſibimetipſi proportionem, diverſam, inquit, & quodamodò contrariam illi, quam thymus in iiſdem animalium ętatibus obtinet; nam quò juniùs eſt animal, eò minor hæc glandula, & major eſt thymus, & contrà, quò ætate grandius, niſi in extrema ſenectute eò major hæc glandula, & minor thymus.

Secundus aliorum vaſorum ſalivæ inventor Nicol. Stenonis dicitur, eò quià præter dictos ſalivales Vuartoni ductus adhuc alii duo utrinquæ unus Anno 1661. Menſe Januario ut refert Diemerbroek, à Jo: Van' horne in publico leidenſi anatomico Theatro demonſtrati fuerũt, quos ille tunc appellavit ductus Stenonios à Nicolao Stenone Dano, qui illi primus eos demonſtraverat; in eorumque cognitionem casù inciderat, dum Amſtelodami aliquandiù antè cum Hoſpite, & Pręceptore ſuo Gerardo Blaſio, caput ovillum diligenter perluſtraret, undè poſtmodum inter Blaſium, ac Stenonem ortas eſſe lites ait in ſua Medic. deffens. Eruditiſs. D. Ant. Franc. Bertini vir omni ſcientiarũ genere inſtructus, ac Amicus meus ſemper co-

len-

lendus, & primæ inventionis gloriolam æditis libris ſibi ſingulis vindicaſſe. Originem habent hæc vaſa à maxima glandula ad radicem auris ſita quam Stenonis parotidem conglomeratam dicit, è quà diſsecta multi ramuli conſpiciuntur, & extrà maxillam decurrunt ad centrum muſculi buccinatoris, & ſic terminant in oris cavitatem; obſervavit autem citatus inventor in his ductibus pręter propriam tunicam, varios nerveos funiculos medium ductum amplexantes.

Tertius vaſorum ſalivalium adinventor extitit Caſpar Bartholinus, qui Anno 1682. obſcuram novi doctus viam manifeſtavit, dum glandulam protulit ſublingualem ductù quodam peculiari ductui Vvartonis adſito prodeuntem; ante autem illud tempus anno ſcilicet 1679. ſub præſidio Aug. Quirini Rivini Lipſienſis quidam Doctor poſt Diſſertationem medicam de Dyſpepſia, nonulla corollaria adidit in quibus diſtinctiſſimè de his vaſis, eorumque origine, decurſu, & orificiis loqutus eſt; quidquid autem de hac ſit lite, videant ipſi; credere interim mihi liceat Caſp. Bartholinum Thomæ Filium, utpotè experientiſſimum, & di-

& diligentiſſimum Anatomicum ductum ſuum inveniſse nihilo prorsùs audito prius de illa Diſſertatione ſub prędidio Auguſti Quirini Rivini habita Lipſię Anno Chriſti 1679.

Sed neque tertius Arti Anatomicæ inventor ſalivalium vaſorum ſufficiebat, vel hic poſteà fuerit Bartholinus, aut ut alii dicunt Rivinus; Quartus enim occurrit oculatiſs. nempè Antonius Nuck, qui alia duo vaſa ſalivæ, utrinque intrà orbitam cranii ſita detexit è pluribus ſurculis in unum truncum cobeuntia ad ſecundum dentem molarem à poſterioribus numerando ſuperioris maxillæ, deſcendentia, ibique orificiis in ſuprema vtrinque gingivę parte conſpicuis manifeſta, cujus inventi occaſionem narrat his „ verbis citatus Author. Cum antè tres circiter „ annos ductus ſalivales, tam ſuperiores, „ quam inferiores, ductus itidem lacrymales, „ & vas excretorium naribus proprium exami„ ni meo ſubiicerem, tùm temporis in ſubie„ cto, quod prę manibus habebam canino, „ ſtenonianos ductus examinandi cauſa potiſ„ ſimum intentus; ecce præter expectationem, „ aliud oſtiolum, non niſi ad diſtantiam dua„ rum, vel trium linearum mathematicarum

„ à

„ à ſtenoniano diſſitum, in altero ſe prodit la-
„ tere, ſtylum immiſſum non niſi in ipſo prin-
„ cipio admittens; incertus itaque viam ul-
„ teriorem variè exploro, modò ſursùm, mo-
„ dò deorsùm, mox iterum antrorsùm, & re-
„ trorsùm, tandem recta quaſi linea obliquè
„ ſursùm tendere, ſtylumq: ad latitudinem
„ pollicis admittere obſervavi: Rei novitatem
„ tamen non admirabar, & Naturam, ſit ve-
„ nia verbo, quæ in variis ludere ſolet, lu-
„ dentem conſidero, minimè cogitans, quod
„ in oppoſito latere ſimile conſpiciendum fo-
„ ret oſtiolum; in quod uti in priori, ubi
„ ſtylum immitto, ad eandem etiam diſtantiam
„ ſubſiſtit ſtylus; interim occupationes aliæ
„ aliò me vocabant; quapropter in inquiſitio-
„ ne horum, tùm temporis ulterius non inſu-
„ davi, verum in proximè ſubſequenti ſubie-
„ cto canino, atentiore mente illa examini ſu-
„ biicienda equum duxi; in cane itaque ma-
„ jori, primò ſtatim intuitù, ductus hujus oſ-
„ culum in uno, & altero latere ſe prodit, haud
„ abſimili modo, ut in priori ſubiecto. ſty-
„ lum tamen paulò altiùs, quam quidem in
„ priori, canis enim erat major, admittebat;
poſt-

,, poſtmodum in aliis ſubiectis caninis horum
,, oſculorum Ductuumq; inventio adeò facilis
,, fuit, ut primo ſtatim intuitu illa apparue-
,, rint; ideòque neceſſum non habeo plurimis
,, ſubiectis illud confirmare, nec etiam opus
,, fuiſſe putabam, oculatos aduxiſſe teſtes;
,, cum ipſa autopſia, cuique curioſo manife-
,, ſtum eſſe poſſit; nec etiam primò inventio-
,, nis tempore aliis comunicavi, quòd, uti
,, ſępiùs jam vidimus, aliorum plumis ſuper-
,, bire plurimi ſoleant. Præter autem quatuor hæc vaſorum ſalivæ genera, nimirum præter duo interiora Vvartoni, quæ à Pet. Dione inferiora vocantur, & duo exteriora majora Stenonis, quę à cit. Dione ſuperiora dicuntur, atq; duo alia juxtà Vvartoniana ſub lingua aperta, & obſervata à Bartholino, ac Rivino, ut diximus, necnon alia duo ultimo loco detecta à Nukio, innumera minima reperiuntur in toto palato, faucibus &c. in quibus partibus innumeræ pariter ſunt glandulæ ſalivales, quæ vaſcula per compręſſionem facilimo demonſtrantur negotio; dum ſic ſilicet per ea omnia, inquit præclariſſimus, & nunquam ſatis Laudatus D. Joh. Jacob. Mangetus in

Append. ad oper. Paul. Barbetę, liquoris ſalivalis in glandulis ſubiectis, undè producuntur, contenti, & expreſſi guttulæ emannantes conſpiciuntur, undè glandulas omnes, quæ oris cavitati ſalivam ſubminiſtrant, ejuſdem generis vaſa excretoria in os emittere docuit Blancardus, quam tamen humoris expreſſionem in os fieri per poros membranæ inveſtientis oris internas partes exiſtimant alii. Quomodò autem ſalivalis iſte liquor ſecernatur, nunc videndum reſtat, quà dè rè plures à pluribus Authoribus habentur ſententiæ; antequam verò magis receptas opiniones de ſecretione ſalivæ exponam, cogitatum circà ſalivalem generationem Michaelis Doringii, Sennèrto communicatum, Lectori hic priùs exhibere non incongruum puto, utpotè quia curioſum inventum eſſe mihi videtur; coctionem igitur, ait ille, non quæ fit in ventriculo ſaltem, ſed in omnibus corporis partibus ellixationi reſpondere arbitror; ellixationem verò deſtilationi, quæ per cucurbitã fit, ſimilem eſſe reor, & ut in hac è ſub cucurbita reſſolutæ rerum deſtillandarum partes ſubtilliores vaporum forma in impoſitum alembicum feruntur, in eòque in fluvidam

vidam ſubſtantiam coagulantur; ità in elixatione, tàm quæ arte in culinis fit, quàm quæ à natura in animaliũ corporibus perficitur, idem quodamodò ſpectare fas eſt: Etenim in arte quidem coquinaria olla cucurbitam, operculum, alembicum? in animantibus verò ventriculus, pulmones, & reliquæ ſubſtratæ partes cucurbitam, caput alembicum perbellè repræſentant; Quandò igitur ventriculus ciborũ concoctioni incumbit, eoſque connata ſua proprietate reſſolvit, ac in chylum convertit, evaporationes multas oriri, atque id, quod volatilius in eis exiſtit, ſaliſq; volatilis ſubdulcis naturam participat, ipſis permiſceri, hæcque invicem, vel in oris cavitate, vel cerebro ipſo concreſcere, ac humoris ſpecie in faucibus cumulari, à vero non eſt alienum. Verùm enim verò relicta hac inaudita Doringii de ſaliva opinione, aliorum ſententias de ejuſdem ſecretione videamus. Nonulli à facultate quadam ſalivatrice, vel à proprio glandularum ſalivalium temperamento hoc opus fieri in ore ſtatuunt; Alii mediante quodam fermento hoc peragi putant, quod fermentum à ſucco nerveo deducuut, eò quod nervos plures glandulis

illis ſe inſerentes aſpexerint; Multique à varia particularum, & poroſitatum proportione hanc operationem deducunt; Ego verò circa ſalivæ ſecretionem ſentio, hanc ſalivares glandulas filtrare, & à ſanguine ſeparare, quemadmodum enim partes diverſis à ſe invicem gaudent poris, ità quoque diverſi generis liquores filtrant; hinc ſanguis arterioſus, ex varię figuræ particulis conſtans, in ſalivales glandulas delatus, vel à partium ambientium præſſione, vel à ſubſequentis ſanguinis protruſione ulteriùs impellitur, donec perveniat ad anguſtiſſimos glandularum canales, ubi poruli adſunt diverſæ figurę, quorum aliqui, unius generis particulas, alii alterius generis ſunt apti ſuſcipere, undè ſalivalis liquor porulos ductuum ſalivalium ingreditur, lymphaticus autem ductus lymphaticos ſubit; reliqua verò maſſa, cujus particulæ ejuſmodi conditionis non tenent per patentiores vias, venas ſcilicet tranſmittitur; non tamen quod ſit putandum, ſalivam, & lympham omnem tunc à ſanguine ſeparari, nam mediante rapido ſanguinis motù, multum lymphatici, & ſalivaris humoris cruori remanere permixtum, & cum reliquo ſanguine cor verſùs

sùs per venas tendere, ut ſic iterum circulando, nova ſalivæ materia glandulis poſſit comunicari, dicendum eſt; Quod ut clarè pateat exibet nobis experimentum apertiſſimum celebris Nuck; ait enim, hoc ex eo conſtare, quod venarum glandulis ſalivalibus contiguarum ligatura, nobis copioſiorem affert ſalivæ ſecretionem, ſanguis enim tunc circulo impedito à ſanguine retròfluente, plures, ac ferè omnes tali modò figuratas particulas deponit, in ſalivales ductus mittendas; Requiritur ergò legitima partium pororum, & particularum proportio ut ſalivæ ſeparatio procedat; ſanguis enim cùm conſtet, ex corpuſculis quantis, & figuratis, quæ per proportionata tantum foramina poſſunt tranſire, non autem per illa, quæ diverſa gaudent configuratione, hoc illudue fluvidum in cruore contentum, vel excipietur, vel excludetur, juxtà diverſam figuram recipientis poroſitatis, & ingredientis particulę; quod etiam docuit Clariſs. Jo. Bab. Scaramuccius in Theor. 16., idque manifeſtè jam conſtat ex obſervatione ſudoris, per cutis enim foramina, ſeù poroſitates ſudorem tantumodò, non reliquas ſanguinis partes emãña-

 re con-

re conſpicimus, ſic pariter in hepate ſeparatur bilis, in renibus ſerum &c.

Antequam verò caput hoc de ſalivæ ductibus, & ſecretione claudam, nonulla quæſita ſolvenda reſtant, *primò* nimirùm, cur noctù talis ſecretio minor fiat? cùm tamen circulatio ſanguinis procedat, ac diù? *ſecundò*, quò tempore ſalivæ ſecretio copioſior fiat? *tertiò*, quantam ſalivæ quantitatem homo uno die ſecernat? *ultimò* autem, quarè ſaliva, cum ex particulis ſalinis conſtet, ſalivalem, non impediat ſecretionem? Aſt ut ab ultimo hoc exordiar dubio, nimirum, cùm ſaliva modicam ſalis quantitatem in ſe contineat, quarè iſti ſales ſuis non hęrrent aciculis, & obſtructionem non efficiant, & ſic impediant ſalivalem ſecretionem? cui pro me reſponderit Nuckius dicendo, materiam ſalinam optimè ſuo liquori miſceri, eodem modo quò videmus per carnium poros æquali facilitate aquam inſipidam, & ſalſam penetrare, cum tamen aliæ tincturę non penetrent; Ad tertium verò, nimirum ad petitam quantitatem diurnam in humano corpore ſalivalis humoris, dico in viro adultæ ętatis, in ſtatu naturali duodecim horarum

rarùm ſpatio uncias decem, aut libram unam integram ſalivæ ſecerni, cujus tamen ſalivalis humoris pars expuitur, & alia pars deglutiendo, ventriculo traditur, atque cum cibis miſcetur, ut ſuò loco videbimus; Ad ſecundũ autem dubium, ſcilicet quò tempore major ſecretio ſalivæ fiat? notandum eſt ſecretionem talem copioſè fieri, cùm homo cibum ſumit, poſt cibum aſſumptum verò in minori copia; nocte quidem omninò non ceſſat ſalivalis proventus, licet minor evadat, prò rarò tamen, obſervavi aliquandò tantam, ac talem de nocte factam ſalivæ ſecretionem, ut dormienti molæſtiam ferret, ità quod fuerit neceſſe, ut ſubitaneo modo expergefactus ſuffocationi proximus exceptam ore ſalivam expueret; Ad primum denique propoſitum quæſitum, nempè, cur nocte naturaliter ſalivalis ſecretio ſit minor? hoc à variis dependere cauſis aſſero, cruoris enim motus tunc minor fit, ac tardior, & conſequenter ſecretio fit minor; inſuper ceſſante oris partium motu, ſalivæ exitus retardatur, & cùm animi motus, ut plurimùm tùm temporis ceſſent, ita & latex ſalivalis moram concipit; hæc verò de ductibus ſalivalibus, ac de

ſalivæ ipſius ſecretione uſque adhuc, quantùmvis ruditer dicta ſufficiant.

CAP. TERTIUM.

De Uſibus Salivę humanę.

SAlivalibus ductibus cognitis, ac ſecretione ſalivæ examinata, nunc dè uſibus ſalivæ in corporis humani ęconomia, ut diſſeramus oportet, ad hoc ut perfectam ſalivæ Theoriam habeamus; Quocircà plures eſſe uſus ſalivę aſſero; hæc enim deglutitionem facilitat; ſaporem ſiccioribus cibis inducit; ſitim extinguit, oris partes interiores lubricat, ſicque vocem, & ſermonem facilitat, & in ventriculo alimentorum aſſumptorum promovet fermentationem, imò ipſius chylificationis in ore ponit exordium; de quibus omnibus aliquid in capite preſenti dicamus.

Primò igitur cibis in ore maſticatis admixta ſaliva facilem deglutitionem ſua lubricitate efficit, quæ ſinè illa ægrè, & difficulter procederet, ut patet in febricitantibus, aliiſque ſalivali liquore depauperatis, qui ęſculenta

nequeunt

nequeunt deglutire; quarè optimè Mat. Tilingius diſp. med. de ferment. ait: *ſaliva cibis inter maſticandum prò mixtione, ſubactione, & deglutitione promovenda miſcetur*; mutatiſque verbis Martin. Schoòchius de Ferment. cap. 19 *ſalivę uſum agnoſcimus ad hoc, ùt cibus convenienter dimitti poſſit uſque ad ventriculum*; Apud Senecam quoque, referente Schneidero de Cathar. lib. 3. Poſſidonius ſat intelligit humidum oris ſalivale maximè requiri ad cibos deglutiendos, *receptas*, inquiens, *in os fruges concurrens inter ſe duritia dentium frangit, & quidquid excidit ad eoſdem dentes lingua refertur, tunc verò ſalivę miſcetur, ut faciliùs per fauces lubricas tranſeat*.

Secundò ex cibis ſiccioribus ſaporiferam qualitatem, ideſt ſal ſapidum elicit ſalivalis latex, quod ſal alioquin ſine humido nequit educi; ex alimentis enim tincturam ſapidam extrahit, illamque intimiùs ad guſtus organum devehit, undè ſalivam prò guſtù inſervire ait Scip. Ferrarius ſup. 6. Satyr Perſj., & ſine ea ſapores defficere ſcripſit Zypeus Fund. med. part. 2. cap. 3. artic. 12., hancque operationem ſalivę per diſſolutionem ſalis alimentorum haberi vult cla-

riſſ.

riſs. Pomp. Sachius in Syſtem. med. cap. 8. ſect.
1. Quà propter linguam ſalivario rore debere
madere ait illuſtriſs. Lucas Tozzi in med. theor.
cap. de guſt., quò ciborum ſalia exſoluantur,
& facilius in ejuſdem papillas inſerantur, ac ſen-
ſum pariant ſuavem, vel inſuavem, pròut lin-
guæ adaptantur texturæ; hinc eſt quòd ipſe
Ariſtoteles lib. 2. de Anim., guſtum eſſe tactus
ſpeciem ſentit, & hoc idem innuit Archigenes
apud Galenum, ſaporem explicans nomine do-
loris; multum ergo contribuere dicendum ſen-
ſui guſtus ſalivalem liquorem, imò tantæ ac
talis eſſe neceſſitatis, ut prò varia ejus habitu-
dine, affluxu, deffectu, aut diſpoſitione, quæ-
vis aſſumpta alimenta, modò inſipida, modò
ſapida, modò peregrini ſaporis appareant; mo-
dificatæ namque partes alimentorum à ſaliva
juxtà ordinem naturæ ſe habente, tranſeunt ad
papillulas nerveas, quæ in lingua, & preſer-
tim ejus apice, numeroſiores ſunt, & ſe ſe in
illas ſubtilliſſimè imittendo, ſpiritus animales
diverſimodè exagitant, & afficiunt, quas ner-
veas linguæ papillas, ſeù fungulos, guſtus eſſe
inſtrumentum docuit Academ. Piſanæ Decus
Laurentius Bellini Med., & Anatom. clariſs.

atque

atque Dominus meus ſemper colendus; in cap. 14. de organ. guſtus, quem formaliter conſiſtere, ait Petrus Dionis in Anatom., in tremulis motibus, quos alimentorum ſalia excitant in ſpiritibus, dum nervos in quibus continentur feriunt, adeò ut ſalinę particulę ciborum, quæ ſalivalis humoris ope linguam tangunt, eminentias papillares feriendo, undulationes ibi excitant, quę eodem momento, ſpiritus afficiunt in nervis contentos, qui eaſdem deferunt ad corpora ſtriata, cum quibus continuitatem habent; hæc verò eas animę repręſentant, quales exceperunt, atque ità guſtus tantumodò eſt tactus corporum papillarium, quæ conſtant ex extremitatibus nervorum linguę, excipientium impręſſiones à corporibus ſapidis, quę propriè ſunt alimentorum ſalia, à quibus eminentiæ illæ nerveæ afficiuntur; hinc Clariſs. Malpighius de ling. ait, fuſa illa ſalia, ſalivæ comixta proprio ſe im̃itti pondere in papillas, vel ope aeris prementis; areſcente verò lingua papillarum cęcos meatulos conſtringi, notat Fracaſſatus de ling., undè defficiente ſaliva non ſunt apti ad excipienda ciborum ſalia, ſicque pariter guſtus deficit: Notabiliter autem guſtatũ
juvat

juvat motus linguæ, qui nerveis hiſce papillis; ſalivam ſale ſapido imprægnatam fortiùs impellit, ità ut ſi acuratè optemus ſaporum conditiones aquirere, alimenta linguę applicata ore tantiſper volutare prius eſt neccesſe, donec modo ſufficienti, ac congruo tempore evoluta ſint, ex quà ciborum agitatione, reſſultat, ut non in unam papillam tantum, ſed & in plures, particulæ ſapidę penetrare valeant, undè pluribus locis plus ſapidi imprimitur, & melioris notæ guſtus evadit; imò addit Clar. Bonhius, hac ipſa oris commotione ſalivam comodius exprimi, & ad elliciendam ſaporiferam potentiam adduci melius; egregiè igitur Gerard. Joh. Vvoſſius de idololat. lib. 3. cap. 29. aſſerit, medium guſtus, eſſe humorem linguam madefacientem; & hinc cauſam videmus ait, cur morbo regio laborantibus dulcia videantur amara, nempè quià ſaliva iſto ſapore eſt infęcta, idque ob flavam bilem, quæ ſe per corpus diffundit; itaque non falluntur ægri in eo quod ſe amarum guſtare judicant, ſed in illo falluntur, quod amaritiem illam cibi eſſe exiſtimant, non humoris inſiſti; hinc matutino tempore melius ſapores diſcernit homo, quià tunc lingua nondũ alios imbibit ſapores. Ter-

Tertiò dixi; ſitim humectando ſalivam extinguere, undè fit, ait Diemerbrock in Anat., quod ſputatores parùm ſitiant; hinc eſt, quod ſitis moderatricem ſalivam apello, quandoquidem impedito hujus liquoris effluxù, ad oris cauum, vel tali exſiccato humore, ut in Febribus ardentibus, atque in violento cursù, & nimio exercitio, valdè ſitis moleſtat, undè Dipſam vocavit Helmontius præconem laticis, vel deficientis, vel alieno vitio corrupti; quem ſalivæ defectum ſitim cauſare docuit Clariſs. M. A. Andriolus Medicus preſtantiſſimus, & Amicus meus ſemper colendus in ſuo Enchirid. med. par. 4. quibus ergo præcordia eſtuant, ac febrilli calore torreſcunt, lingua omni prorsùs humore deſtituta, ut terra nimis ſolis ardoribus aduſta finditur, quod paſſim à me, & ab omnibus Medicis praxim exercentibus obſervatur; hinc rectè ſalivam extinguere ſitim ſcripſit nuper in ſua erudita lectione Phiſiocritica de ſalivali hominis liquore Excellentiſs. D. Joſeph Rocchi Florentinus Doctor egregius; quæ lectio impreſſa videtur in tom 4. part. 6. lib. edit. Venetiis apud Albriz., cui titulus eſt *Galeria di Minerva*.

Quar-

Quartò, oris interiora, fauces, loquellæ organa, & œſophagum lubricat, & ità ſermonem vocemque facilitat, & licet comune aſſertum ſit, humidiora minus ſonare, adeòque ſonum habitare in ſicco, hinc & glottis moderata, & proportionata ſiccitate gaudens magis ſonat, quam causà tuſſis, & raucedinis vitioſa lympha obſeſſa; undè in blęſitate humidum vitiosè excedens non ſinè cauſa accuſat Vvedellius: Nihilominus tamen in humano corpore ità comparatum eſt, ut humido convenienti vocis inſtrumenta ęgere ſit opus, maximè quià ad linguę volubilitatem, & aſſiduum motum in ſermocinando tàm neceſſarium, ſalivalis humiditas requiritur, quibus enim arent fauces *Vox faucibus herret*, nec illi ſinè maxima difficultate loqui poſſunt; hinc cantores ſępè os ſibi abluunt emulſionibus, aliiſque liquoribus, imò etiam aqua, vel vino ſimplici, ut vocem edant clariorem; Egoque ſacrum Oratorem novi, qui ſermonem cum animi fervore vix pergere poterat, niſi pauliſper biberet; Advertendum tamen cum Blaſio com. ad Veſling. cap. 11., ſi nimium abundet viſcoſus, pinguis, ac tenax humor ſuper organa vocis, planè mu-

tos

tos fieri, & repentè voce privari, quæ rursùs reddit abſumpta hac humiditate, quod fieri potuit in Filio Cręſi muto dè quò Herodotus, & in Ægle ſamio Atleta muto, qui narrante Valerio Maximo lib. 1., indignatione accenſus vocalis evaſit, cum ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus, & præmium eriperetur.

Quintò demùm in Ventriculo alimentorum aſſumptorum fermentationem promovet, imò primarium eorum fermentum exiſtit, ut innui quoq; in primo capite, ubi de natura ſalivæ ſermonem habui; quamobrem optimè aſſerit Doctiſſimus Vir magni Parentis non minor filius Franciſcus Maria Nigriſolius Medicus noſter Ferrarien. pręſtantiſs. in not., & obſ. ad Jo. Corn. Meber liq. ſtypt., maſticatione præparari cibos ad meliorem in ventriculo coctionem, cum enim hæc ſit fermentatio, nec iſta ritè fieri poſſit, niſi fermentanda ſint benè priùs cominuta, & humido ſalivali permixta, ſic neceſſarius erit ſalivæ proventus in alimenta, adeòque optimus ejus uſus; Chylificationis autem in ore ponit exordium humor hic ſalivalis, multumque illi, prodeſſe docuit Medicorum maximus

ximus Ludovicus Teſti Amicus meus ſingularis in Def. Aer. venet. prop. 1. cap. 2., cum participet de natura fermenti quod in ventriculo reperitur; habet enim particulas quaſdam ſalino-volatiles, quæ faciliter, chylum efficiciunt; ideòque bolus panis maſticati ſoli expoſitus chyleſcit notante Zypeo, & reliquiæ ciborum in dentium intercapedinibus remanſæ per ſalivam chylificantur advertente ſapientiſs. Luc. Tozzi Amico meo ſemp. recolendo coment. Aphoriſm. Hippocr. lib. 2. Aphor. 11., quod etiam cognoviſſe Avicennam colligitur ex lib. 1. fen. 1. doctr. 4. cap. 2. Hinc duo fermenta ad chylificationem requiri dixit egregiè Vvedellius, extraneum nempè, & ventriculi domeſticum: extraneum eſt, quod extrà ventriculum, ad eum defertur, ut ſaliva, domeſticum verò eſt ſuccus à glandulis in ipſo ventriculo poſitis præparatus, quæ duo fermenta ſimilia ſunt, eandemque habent eſſentiam, & qualitatem, quià eadem à ſanguine arterioſo origo eſt, glandulæ tam unum, quam alterum ſecernunt, & finis utriuſque eſt idem; imò addit cit. Vvedellius in phyſiolog. reform., talem eſſe acorem in fermento ventriculi, qualis
eſt

eſt in ſaliva, lenem enim exiſtere, & inſipidum ait, ad ſenſum, acido-ſalinum verò in receſſu; nam ſi acidum eſſet explicitè potiùs præcipitaret, nec quadraret concoctionis, & chylificationis negotio; licet verò in longa abſtinentia, aliquando liquor hic fermentaceus Ventriculi aſcendat per œſophagum in oris cauum, ibique à guſtus ſensù judicetur acidus, per hoc tamen dici non debet, illum ſua propria natura acidum eſſe; adſunt enim glandulæ plurimæ milliares in ventriculo, non alio fine fabrefactæ à Natura, niſi ad ſecretionem liquidi ciborum fermentatoris, quæ glandulæ in longa abſtinentia, & jejunio corrugatis plicis ventriculi, minus liquoris ſecernunt, & conſequenter liquidum fermentatiuum jam ſecretum, & in cavo ventriculi otioſè habitans aciditatem contrahit ad acrimoniam majorem inclinando, ſicque pungendo, & irritando fibras ventriculi, ad apettendum magis occaſionem largitur, & famem excitat; quamobrem ex ſalino-ſulfureis particulis, tàm ſalivæ, quàm ſucci ventriculo proprii, fermentationem ciborum fierì judicamus; cum prima emotio ſit à ſulphure, ſed primaria acrimonia à ſale, ſulphur enim diſſoluit ſalem,

eumque ad fuſionem deducit;hic ſolutus, & ate-nuatus acrimonia ſua omnes alimentorum particulas corrodit, pervadit, atque diſſoluit, quæ operatio fermentatio dicitur, ſinè quà homo vivere nequit, & quà debili, ac vitiata homo miſerè vivit; undè optimè docet Diemerbroek Anatom. lib. 1. cap. 17. chylificantem operationem adiuvari à ſaliva, quæ deſſuper ab ore fluit in ventriculum; quò circà Job. ait, *ut glutiam ſalivam meam*, illam enim fermentacea donari virtute demonſtravi in cap. 1. Dixi ſuperiùs, ſalivam in ventriculo promovere ciborum fermentationem, & licet per conſuetudinem, multum ſalivę ab ore ſputi nomine proiciamus, atamen plus alimentis commixtum, vel ſine his ad ventriculum homine haud cogitante traditur, ſic, & bruta cum nihil expuendo reiciant, omnem ſalivam deglutire videntur; obſervandum tamen, ad hoc, ut talem ædat operationem, ſalivam nec nimis craſſam eſſe debere, nec nimis aquoſam, tunc enim, nec alimenta macerare valet, nec eorum fermentationem procurare, eò quòd ejus ſpiritus, & ſalia, vel implicentur liquori nimium craſſo, vel obruantur nimia phlegmatis affluentia: De

hac

hac verò ſalivę neceſſitate, ac ciborum in ventriculo fermentatione, plura cupienti dabit illuſtris illæ Romanæ Sapientiæ Anatomicus Alexander Paſcoli Peruſinus Amicus meus ſemper colendus in ſua Anatom. par. 1. lib. 2. cap. 10., imò talis neceſſitatis ad chylificationem peragendam eſſe ſalivam volunt aliqui, ut ſalivalem oris ſolum humorem agnoſcant prò fermento ventriculi; Hactenùs verò dicta de uſibus ſalivę ſint ſatis.

CAP. QUARTUM.

De Salivę proprietatibus, ac virtutibus.

VSibus, ac neceſſitate ſalivę in corporis humani œconomia prò viribus delibatis in capite antecedenti, nunc petit ordo propoſitus, ut nonulla colligam in præſenti capite circà ſalivæ humanæ virtutes medicas, atque proprietates, quibus ſcilicet ſcatens ſalivalis humor, modò aliquas morboſas tollit affectiones, modò ad varios à variis adhibetur uſùs, ut ſic Medicorum non tantum, & Anatomicorum, ſed Curioſorum quoque obtempe-

rem genio, ſalivam .n humanam ad plures ægritudines remedium eſſe ait Calcagninus noſter quantum comendatus à Gyraldo, tantum fœdatus à Jovio.

Hominis itaque ſaliva contrà ſerpentes, eorumque morſus valet, ſi Pierio Valeriano, & P. Zacchiæ credamus; hinc Ariſtoteles de hiſt. Animal. ait *adverſatur plurimis eorum hominis ſaliva*, plurimis verò inquit, non quia verùm non ſit in cunctis, ſed quià nondum de omnibus conſtaret, ut notat Vvoſſius de Idololatr. gentil. lib. 4., Utcumque hoc eſt ſaltem omnibus hoc præſidii datum Plin. lib 7. *& tamen omnibus contrà ſerpentes ineſt venenum, feruntque ictu ſalivę, ut ferventis aquæ fugere contactu*; hanc ſalivæ vim agnoſcit quoquè Galenus, & Scaliger, quam tamen negare videtur Severinus de viper. cap. 15. Aſt imprimis intelligenda illa hominis jejuni, quæ ſi in ſerpentem ceciderit fugere jam dixi, velut ad contactum aquæ ferventis; quod ſi in rictum ejus incidat etiam mori ab Ophilio traditum eſt, indèque Plinio hiſt. lib. 28. cap. 4., ac ſimiliter in lib. 4. Poeta Phyſicus cecinit

Eſt utique, ut ſerpens hominis quæ tacta ſalivis

Diſpe-

Diſperit, ac ſe ſe mandendo conficit ipſa.
Etiam morſus à Serpente, ſi confeſtim ſalivam illeveris vulneri, cohibebis venenum, ne ultrà ſe diffundet, hinc egregius ille Bellorum civilium deſcriptor Lucanus in lib. 9. ait

Nam primum tacta deſſignat membra ſaliva
Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere peſtem:

hoc remedio ſoliti etiam fuerunt uti Ophiogenes in Helleſponto circà Parium, de quibus Varro, Plinio teſte; ſcrìpſit, ſuo etiam tempore fuiſſe hiſtic paucos eorum, *quorum ſalivæ contrà ictus ſerpentum medeantur*, ac colligo indè, ſalivà prius imbuere manus ſolitos fuiſſe, quandò ut ibidem ex Cratete Pergameno refertur, *ſerpentum ictus contactu levare ſolent, & manu impoſita venena extrahere corpori*. Admiratur autem Jo. Babt. Sitonus miſcel. tract. 20. hanc vim humanę ſalivę contrà ſerpentes, aitque, hoc fieri ob diſſimilitudinem formalem, & ſpecificam, qualis, & quanta eſt inter unum, & alia. Perſcrutantes verò alii Philoſophi cauſam, dixere, hoc fieri ob magnam inter utrumque animal contrarietatem (ſunt verba Pierii Valeriani lib. 14. hyeroglipb.) ſerpens ſiquidem frigidæ, & ſiccæ

„ eſt temperaturæ, homo autem calidæ, &
„ humidæ, hinc alterum alterius, viſu, ta-
„ ctuque exorreſcere, humanoque ſputo tactum
„ anguem æquè fugere, ac ſi ferventem in
„ aquam incidiſſet; id ſi penetrarit in fauces
„ extingui; quod verò ajunt poſſere ad hoc
„ jejunioris hominis ſalivam, ſciendum, & ab
„ jejunio quoquè morſum eſſe peſtilentem;
hinc fortis operationis eſſe illam ſalivam, quæ eſt famelici, & jejuni ſcribit Grebnerus in Med. vet. reſt. cap. 4. imò ipſe addit, ſe abſque incantatione à ſola hominis ſaliva occiſum vidiſſe ſcorpium, idque celeriter à ſaliva eſurientis, ac ſitientis, tardè autem ab ea illorum, qui cibo, potuque fuerant impleti, quod idem legitur apud Galenum, & Aldrovandum de inſect. lib. 5., inſuper cujuſque viri ſalivam, viperæ, ſcorpioni, ac venenatis omnibus exitialem eſſe non tacuit in Theriac. Nicander, cum quò ſentiunt Plinius, Leu. Lemnius, & Caſp. à Rejes in camp. Elyſ. jucund. quæſt. n. 24.; Hinc Venatores Serpentum, eos captos, illicò ſaliva perfundi ſcribit Aldrovandus de inſect. lib. 1., cujus contactu villeſcere, & violentiam veneni deponere creduntur, de hac

autem

autem re audiendus Marc. Aurel. Severinus de Vipera, ſcribens ſequutus Ælianum, quod ſi viperæ collum ſumma cautione contineas, in oſque illius diductum expuas, ſputum in ejus ventrem delatum tantæ ei pernitiei eſt, ut indè vipera contabeſcat; Alia per Matthiolum eſt obſervatio, quam lib. 6. notavit, viperas, capite per venatorem ſaliva perfuſo, nec manibus contactas adhuc non parum villeſcere, ac veneni feritatem perdere; Privilegium autem hoc antipharmacæ ſalivę tribuerunt multi Pſyllis, aut his, qui carnes viperinas eſitaverint, nihilominus tamen, omnes uno ore predicarunt prærogativam hanc hominibus fuiſſe à D. O. M. inditam, non Marſorum, & Pſyllorum privatam; & ſicut ſerpentes conterit humana ſaliva, ſic, & ipſorum venena pariter fugat, ut monet Cardanus lib. 2. de Venen., cui adſtipulantur Franc. Valeſius in Sacr. Philoſophia, Fer. Ponzetus lib. 1. de Venen., & Petr. Joh. Faber Myroth. lib. 1.: At de ſalivæ vi contra ſerpentes jam ſatis.

De Veſpaſiano narrat Svetonius, eum quendam è plebe lumine orbatum propria ſaliva applicita, luci reſtituiſſe, cujus rei fides ſit pe-

nes citatum Svetonium, ac Tacitum, quò ad me firmiſſimè autem credo Jeſum Chriſtum, Redemptorem noſtrum, non tantum Mutum, tangendo linguam, & aures ſaliva ſua, de quò D. Marcus cap. 7., ſed cœcum. cujus meminit D. Joannes cap. 9., oculorum foveas tangendo luto confecto ex pulvere, & ſua propria ſaliva, in integrum ſanitati miraculosè reſtituiſse.

Nutrices puellorum lichenas ſaliva curant, parùm nempè eà digitum rigantes, ac indè cutem affectam confriccantes, idquè faciunt ſubindè, tanto ſcilicet intervallo, dum ſalivæ vires in lichene perdurent, & nondum ſint extinctæ, ipſamq: ſalivam ob ſuam ſubtillem, & atenuantem naturam tumores diſcutere ait Cornelius Hogelande. Triticum mandentes Ruſtici aliqui, illud trituratum, ac ſaliva permixtum ex ore trahunt, atque furunculis imponunt, celeriter eos digerendo, ac concoquendo, ut advertit David. Grebnerus loc. ſup. cit. Salivam contrà cancrum mammarum utilem eſſe docet Paul. Ammannus med. critic. cap. 37., illamque vi coſmetica pollere tradidi ego in mea Zoologia part. 1. cap. 23., & in ulce-

ribus

ribus prodeſſe ſcribit Jo: Schroderus.

Jejuni, ac ſani hominis ſalivam illitam herpetem curare ait incomparabilis D. Lucas Schröckius addit. ad Heluig. obſer. 38., hocque facere ſcribit; per hoc, quod Tachenius in Hippocr. chim., latens in ea agnoſcat alchali, acido iſtius morbi contrarium, quod ipſius vim pungentem infringit, atque abſorbet, undè legitur apud Leu. Lemnium de occult. nat. mir. ſalivam jejuni hominis, mentagram, impetiginem, Variolas, ſerpiginem, omniſque generis puſtulas abſtergere, & ſi cui parti corporis virulentæ beſtiolæ inſederint, crabrones, Scarabei, buffones, araneæ, tùm aliæ, quę ſuo contactu, tumores dolorificos, atque inflammatorios inferunt, illius ſalivalis liquoris confricatione, omnes illæ pravæ affectiones diſcutiuntur, quod idem Ant. Mizaldus confirmat. In oculorum morbis valere ajunt Vvedellius in Miſcel. A. N. C. dec. 2. ann. 6., & Henric. Salmuth comm. in Pancirol. rer. deperd. & tubercula extuberantium hemoroidum ſalivæ jejuni ęgri ipſius inunctione fuiſſe cohercita in eodem loco fatetur cit. Vvedelius; De vulnere pariter oculi ſaliva humana curato in puero

12. an-

12. annor. expertus notat in Miſcel. Acad. Cu
rioſ. decur. 2. Ann. 3. Excellentiſs. Jac. Aug
Huneruolfius, & ſalivam in quà ſal diſſolutum
ad glutinanda vulnera comendat Vveſlingiu
obſer. 13.

In parte artritide affecta contrà novos inſu
tus munienda, ſaliva infricata manè comenda
tur à Franc. de Leboe Sylvio lib. 1. prax. me
dic., quià, ait ille temperat utrumque acre
& roborat partes. Ganglia, ſeù nodos in can
po exiſtentes frequenti ſalivali frictione, abſqu
aliorum usù medicamentorum curavit Calme
teus, ut ipſe refert in Enchirid. Chirurg. lib. 1
Se notaſſe ſcribit Maidalchinus in ſuo libro
cui titulus *Delizie hiſtoriche*. Ruſticum in Apu
lia contrà febres, & venena uſum fuiſſe ſaliv
aquæ commixta, & armentis quoquè morbo
ſis, & canibus rabidis aſperſam ſalutem intul
liſſe. Curioſum quidem remedium ad menſtru
evocanda docetur à Clariſs: Petro Romellio in
Miſ. Ac. Nat. Cur. An. 8. dec. 2. obſ. 181.
ait enim, ſi virgo, vel Mulier menſes ſuppreſ
ſos priſtino fluori reſtituere, ſeque ab indè pro
mannantibus, & pullulantibus valdè moleſtis
ne dicam periculoſis ſymptomatibus liberam

cupiat

cupiat, Emmenagoga tamen, ſivè medica-
menta quęcumque fluxum lunarem ciere ſolita
reſpuat, illa miſſis aliis, cibum aliquem du-
riorem, vel ſaltim panem, à virgine, vel mu-
liere reipſa tùm menſtrua patiente prȩmanſum,
& maſticatum, probèque ſaliva menſtruatæ im-
butum, & madidum ex ore illius immediatè
ore ſuo proprio accipiat, & extemplò quaſi vo-
ti ſui compos fiet, menſeſque ritè denuò flue-
re incipient; nec omni prorsùs ratione deſtitu-
tum eſſe videtur, hoc ſit venia nomini, Eu-
poriſton, quià cibus, vel panis probè maſti-
catus ſalivàque menſtruatæ copiosè ſubactus,
ori, ſalivæ, & fermento ventriculi ęgrotantis
communicatus, & commixtus particulis ſuis
ſalinis, & fermentativvis facilimè, etiam ma-
gneticè orgaſmum aliquem, & ſanguinis fer-
mentationem, indèque obſtructiones deoppil-
lantem, motum concitare poteſt, Symbolum
ſuum etiam conferre hic poterit in corpore, &
mente ab inconſueta hac cibatione, & ut mihi
videtur non ſinè aliqua horroris nota, excitata
alteratio; Verendum tamen, ne ſi curatio per
fœminam minus bona valetudine præditam, &
morboſam inſtituatur, ſimul etiam morboſum
miaſ-

miaſma, & principium alteri, curam ſuſtinenti per tranſplantationem communicetur, Charibdimque vitans in Scyllam incidat, ſeròque cum Phrygibus ſapere diſcat. Ad tollendas cicatrices propriam ſalivam affricari jubet Platerus. Daucum ſalivali menſtruo madefactum uteri ſtrangulatum juvare aſſerit Mulierus. Ammoniacum à Matre jejuna maſticatum, & in puelli oculo albugine laborantis immiſſum optimum eſſe ait Petr. Bayrus, imò livorem ſub oculis à percuſſione factum emendare Cymini probè maſticatum, & impoſitum docet Daniel Becherus; Quin, & ciminum quoque ſic maſticatum contrà culices valere ait Sangallo.

Salivam robur afferre infantibus inquit Matthiolus in 2. lib. Dioſcorid., cum puerorum corporibus mollibus panem ori imponunt Nutrices ore proprio priùs commanſum, ſic enim maſticata alimenta facilimè digerunt; obſervandum tamen, nutrices ſanas eſſe debere in hoc caſu, nam morbum à ſaliva nutricis inductum notavit Sam. Ledellius Miſc. Ac. Nat. Cur. An. 6. dec. 2. obſerv. 62., in puero vegeto, & ſano, qui de repentè correptus eſt ſingultù, calore vigiliis, inquietudine, & crebra ſternuta-

tione

tione; ac inquiſita cauſa, hæc fuit Vetula quar-tanaria pulmentum infanti ſubminiſtrans, quæ priùs ori proprio ingeſſerat, & ſingulum præbium deguſtarat, dein ori infantis immiſerat fermento febrilli inquinatum; tutiùs ergo eſt, ut ſanæ Matres prçguſtent infantum cibos, eiſque miniſtrent, potiùs quam hoc faciant Vetulæ edentulæ, quæ hircum olent, & mephitim ſpirant.

Si intrà aurem vermis devenerit, accipi ſalivam propriam, & eà aurem inungi vult Peppius in Theſ. med., & ità aut morietur vermis, aut egredietur; Ad veſcicæ calculum, & renũ pellendum componitur emplaſtrum ex ſaliva, & Bdelio à multis comendatum. Contra convulſionem ſalivam hominis applicitam laudat Franciſcus Joel Pract. lib. 1.. Ad prohibendum nè creſcant capilli refert citatus Becherus ſummi ferri rubiginem, teſtas marinas uſtas, & cũ ſaliva permixtas adhiberi. Optimam à contagioſis morbis prçſervationem, ſalivæ eſſe expuitionem monet Clariſs. D Jo: Jacob. Vvencesl. Dobrzensky de' Nigroponte, imò peſtis præſervatiuum optimum eſſe ait non deglutire ſalivã, maximè ſi cum peſtiferis agatur, ut faciunt Medici

dici, Chirurgi, omneſque alii, qui peſte aſ
fectis appropinquāt: Ego verò Medicos omnes
hortor, ut quandò converſantur cum ægroti
qualicumque morbo affectis, nunquam, quam
diù intrà sferam vicinitatis talium morantur
ſalivam deglutiant, ſed ſemper eandem expuant
quicumque enim homo ſanus ab homine infir
mo facilimè per ſalivam infici poteſt, nam a
ægris tam per alitum, quam per excretionem
ſenſibilem, & inſenſibilem, emittuntur parti
culæ, miaſmata, ſeù efluvia apta ad inficien
dum aerem ambientem, undè cubicula infirmo
rum comuniter quodamodò fętent, ut & Xe
nodochia; Medicus igitur loca talibus effluvii
infæcta intrans, infæctum aerem in ſuum corpu
atrhait, & ſic præſertim ſalivam inficit, & d
ęgrum inviſit, & loquitur inadvertenter ſaliv
deglutit, quæ deglutita chylum, ex quò ſan
guis conficitur coinquinat, à quò morbus, im
mors ipſa cauſari poteſt: his de cauſis putat Ce
leberimus Georg. Bagliuus in Romano Arch
Lyceo Profeſſor Medicinę ſapientiſſimus, at
„ que Amicus meus ſemper colendus, morbo
„ epidemicos, & contagioſos mediante ſaliv
„ ab infecto aere conſpurcata communicari, cu
„ pa-

, pariter experientia ſuffragatur ; nam in hu-
, juſmodi affectibus ex contagione, ęgrotantes
, ſtatim, atque primò conqueri incipiunt de
, nauſea, ſapore linguæ mutato, & ad vomi-
, tum propenſione, primaque contagioſorum
, malorum ſymptomata circa ventriculum, &
, hypocondria, per anxietates, vomitus, car-
, dialgias, calores viſcerum &c. manifeſtantur
, & quoniam eadem eſt tunica, quæ os, œſo-
, phagum, & ventriculum ex interna parte in-
, veſtit, præter ſalivam, illa etiam ſummo-
, perè facit, ut magnus ſit conſenſus linguam
, inter, & ventriculum, ipſorumque morbi,
, & morborum cauſę facilè, & ad invicem
, mutentur, quarè illi, qui peſtilentium cu-
, rationi inſerviunt, ſi vellint eſſe à contagio
, immunes, procurent quantum poſſunt, ut
, nunquam ſalivam deglutiant, cum qua mor-
, boſi, ac peregrini ſales infęcti aeris intimè
, mixti in ventriculo vires ſuas explicant, &
, morbum neceſſariò inducunt ; De hac autem
è legi meretur ab omnibus Practicis erudita
bſervatio 170. Anni 9., & 10. primæ Decu-
iæ Miſcelan. Acad. Leopold. Imperial. Nat. Cu-
ioſorum.

Sa-

Saliva tandem Microcoſmi admirando natu-
ræ miraculo Mercurius figitur, quò ſic extin-
cto in caſibus variis utuntur Medici, ut con-
trà Scabiem Meſues, contrà Scrophulas Hilda-
nus, adversùs Morphoicam faciem cum levi tu-
more, & puſtulis Crato, ad luem veneream
Roder. Fonſeca; quin & ad Alchimiam quoque
ſalivam hominis facere ait Jo: Babtiſta Birellu
Oricalcum enim fulgidum, aurique inſtar re-
dit ope ſalivæ, modo ſequenti; Salem ammo-
niacum cum ſaliva conterit, & exactè permiſce
ut fiat linimentum, quò perungit vaſa ex ori-
calcho confecta, & prunis ferventibus impoſi-
ta reſcicat, denique abſtergit, & pannis line
perfricat, & unum, alterumque Alchimicu
ſe vidiſſe ait Clariſs. D. Ambroſ. Stegmanu
Medicus Iſlebienſis prẹſtantiſs, & Acad. Cu-
rioſ. Lumen, qui menſtruum, vel ſoluens ca-
tholicum ex ſaliva ſibi promittunt, quà cum
non ſolum ſanguinem humanum in famoſum
Philoſophorum lapidem mutare, ſed, & qua-
vis metalla radicaliter ſolvere putant; iſta ve-
rò ſomnia, ac Alchimiſtarum vanitates, qu-
libet homo prudens meritò ridet; Audit qu-
dem ſaliva, citatus ſcribit Doctor, menſtruum

uni-

vniverſale microcoſmicum; utpotè quę particulis ſuis ſalinis ſpirituoſis ſulphureis a calore vitali in actum deductis nihil indiſſolutum mittit, quod propo tionatum eſt corpori, ut facilè hinc alimenta fermententur, digerantur, & faciliùs concoquantur; Inſuper quòd aurum, cum rutilante eximio noſtro ſanguine videatur ſympatiam indicare, analogiam potius, quam veritatem phyſicam ſapit; Lubens etiam, concedit ipſe Auctor, quòd ſaliva ob ſal Volatile, ſeù mercurificans, quod vocant, & ſulphur ſuum viſcoſum in liquorem rubicundum verti poſſit; nùm verò menſtruum univerſale metalla ſolvens ex ſaliva ſit ſperandum, credat quis velit, cras ego, hodie non; cum ſaliva, experientia teſte, nec ſufficit mercurium viuum mortificare, quia ſolumodò viſcoſitate ſua illius particulas diſgregat, exutus enim mercurius ſalivali humido totus in ſe redit, & vivus exurgit: Aſt ſi ſani hominis ſaliva ad multa percipitur efficax; quid de his ſtatui debet, qui Elephantiaſi, Hectica, Scorbuto, Lepra, Morbo Neapolitano, aliiſque contagioſis affectibus ſunt contaminati; equidem novit Levin. Lemnius de occ. nat. mirac., plures,

qui puſtulas, & exantemata contraxerunt admotis ſolumodò ori ciathis, quibus infectorū adheſerat ſaliva, hinc ego Ægrorum domeſticos moneo, ut abſtineant ab usù vaſorum coclearium, poculorum, nitellarum, patinarum, ſtrophiolorum, phialarum &c. quibus ægroti utuntur; hæc verò pauca, ac incompte expoſita ſint ſatis de proprietatibus, ac virtutibus humanæ ſalivæ.

CAP. QUINTUM.

De Morbis ſalivę, ac de Mercuriali ſalivatione.

SAlivam rectè conſtitutam noſtrę ſanitati maximè conducere optimè ait in ſua Prax: med. Jo: Bernard. Gladbackius, eam enim fovet, tuetur, optimique fermenti officio fungitur; ſi verò præternaturalis effecta ſit peſſimos effectus in ęconomia animali diſſeminat, ſicut igitur, dum in naturæ ſtatu exiſtit quamplures optimos effectus in ſolvendis, digerendiſque humoribus parit, ut indè principalem locum inter omnia corporis humani menſtrua

ſtrua meruerit ; ità è contrà dum ab illo ſtatù recedit, morboſis infęcta particulis, eſt morborum plurimorum origo; hinc modò fit ſalſa, magis, quam par eſt, modò amara, nunc acida, nunc dulcis, modò verminoſa, nunc mutat colorem, nunc excedit in copia, nunc minuitur in quantitate ; De præcipuis ergo ſalivalis hujuſce liquoris affectionibus à Practicis obſervatis nonulla in pręſenti capite dicamus.

Immoderata, & frequens ſalivæ excretio ptyaliſmus nuncupatur à Medicis, & à Sennerto deffinitur crebra, & involuntaria ſine tuſſi, & ſcreatu expuitio à nimia ſalivæ copia proveniens ; & ſi enim ex mala conſuetudine quaſi nonulli hanc expuitionem familiarem ſibi reddant, dum inter loquendum, ac perorandũ toties, quoties ſententiam abſoluerunt, expuunt, & ex medicaminum ſputum provocantium usù quoquè hoc provenire poteſt, tamen de eà hic non eſt ſermo, ſed de præternaturali, cum obiectum præternaturam, ſeù ſaliva copioſior ad expuendum invitat; hinc ſummoperè decipi, ait Clariſs. ętatis noſtræ decus Bagliuus,
„ illos, qui ſalivam prò inutili excremento ha-
„ bentes ferè continuò ſpuunt, & ità magno

 „ cum

„ cum vitæ diſcrimine ventriculum hoc natu-
„ rali, & maximo neceſſario ſapone privant
„ quò non ſolum ejuſdem ſordes mundantur,
„ & diluuntur; verùm quamplurimæ ipſius
„ plicę blanda ſalivę ſalſedine confirmantur, &
„ in debito tono, ſivè neceſſaria criſpatura,
„ contractioneque continentur, lymphè gaſtricæ
„ fermentativæ ſales acuuntur, & excitantur,
„ aliique plures effectus optimi a deſcendenti
„ ſaliva producuntur, ut non mirer ſi tales ho-
„ mines ſiccitate laborent, imò etiam pallore
„ vultus, & urinæ cruditate, quorum non-
„ ulla vidi in Puella propè ſuburram, in Preſ-
„ bitero juvene ad forum piſcium, & in aliis,
„ hoc tamen inteligendum velim de ſali-
„ va ſanorum, non autem ſi ſcorbutica, gal-
„ lica, aut ſimili lue laboraverint ægrotantes,
„ in quò casù, quoniam ipſa ſaliva morboſa eſt,
„ ſi frequenti ſputatione nimium elicatur, ad
„ ſalutem potiùs ipſorum erit, quam ad per-
„ nitiem.

Ptyaliſmus dicitur à nonullis ſalivatio; quę tamen dupplicìter conſiderari poteſt, uno modo videlicet pathologicè, ut in noſtro hoc caſu, altero verò modo Therapeuticè, & eſt remedii genus

genus, quando nempè virtute alicujus medicaminis ſalivæ affluxus ad os promovetur, inter quæ medicamenta pyrethrum propterea herbam ſalivarem nuncupant aliqui teſte Rhodio ad Scribon. imprimis cura per ſalivationem inunctione mercurii in gallica lue à nonullis laudari ſolet, quamvis periculo non carere monuerit Hildanus præſertim in Arthriticis; de quâ mercuriali ſalivatione etiam nonulla in hujus capitis fine dicemus.

Dupplex autem quoquè eſt pathologica Salivatio, alia nempè eſſentialis alia ſymptomatica, & accidentalis; Eſſentialem deffinio per crebram ſputationem à copioſa ſalivalium glandularum humiditate ortam, ductuſq; ſalivales patentiores reddentem: Fit iſte morbus ſecundum Sennertum, alioſque veteris Medicinæ Proceres dum pituitoſus humor à capite ad os, & fauces defluens ſalivę ſe commiſcet, eamque auget, atque tunc ptyaliſmi, & catarhi eadē
„ generatio, & cauſa eſt, & ſolet ptyaliſmus,
„ & catarhus nonunquam epidemius eſſe, id
„ quod Anno 1565. accidiſſe refert Foreſtus,
„ eadem de cauſa cum columellæ laxatione
„ plerumque ſputatio multa coniuncta eſt; Ac-

 „ cidit

„ cidit eadem etiam in inflammatione, & ul-
„ ceribus oris; deindè, dum ex ventriculo hu-
„ midiore, & pituita abbundante eà ſursùm
„ in os exurgit, ſputoque ſe miſcet, quod ma-
„ nè, ſeù jejuno ventriculo accidere ſolet,
„ idque ſæpè poſt morbos cronicos accidit ven-
„ triculo debilitato, & non rectè concoquen-
„ te; neque tamen ſemper primariò è ventri-
„ culo aquoſa illa pituita ad os confluit, ſed
„ nonunquam ex inteſtinis, ut in vermibus
„ accidit, nonunquam ex liene, undè lienoſi,
„ & ſcorbutici Sputatores, & ſalivatores ſunt.
Juxtà verò neotericos Ptyaliſmus ortum habet à copioſa glandularum ſalivalium humiditate, & excedente, ductuſque ſalivales patentiores redente; ſicque ſaliva plus æquo per os excernitur; de hac ſalivatione morboſa longè clariùs diſtinctiuſque hoc tempore nos pronunciare poſſe ait Silvius de Leboe, quam olim, poſtquam non tantum viæ, vaſaque ſalivam in os defferentia innotuerunt Anatomicis, non ità pridem, verum partes quoquè in quibus præparatur eadem, vel ſecernitur à ſanguine, glā-dulæ puta, & quidem non conglobatæ, ad quas, & à quibus feruntur vaſa lymphatica,

verum

verum conglomeratę, viis certis, & ductibus, per quos in cavitatem determinatam ſuos liquores corpori utiles effundunt, donatæ: Quemadmodum igitur in ſtatù hominis naturali, & ſano defertur ſaliva ſola ex glandulis maxillaribus conglomeratis in os, ità non raró in ſtatu ejuſdem pręternaturali, deffertur una cum eadem ſaliva humor, vel pituitoſus, & viſcidus, vel ſeroſus, ac tenuis. Quò ad diagnoſim ſpectat morbus iſte per ſe notus eſt, & qui tali affectione laborant coguntur ſinè tuſſi, ob ſalivæ copiam aſſiduè expuere; quod ſi ſaliva copioſa excernatur poſt cibum, indicat ventriculum malè affici, & alimentum corrumpi teſte Sennerto; De curioſa ſalivatione morboſa deglutitionem liquidorum tantum prohibente meminit Car. Raygerus miſc. A. N. C. dec. 1. An. 4., & 5., obſ. 10. in quodam Senatore, qui ſolida facilimè deglutiebat, liquida verò neutiquam, ità ut ſitim intenſam, abſque tamen calore febrilli, nunquam potuerit potù reſtinguere, ſed aquam cochleatim tantum ut, & alia medicamenta liquida ſorbere debuerit, ſtatim ſuperveniente enormi quadam ſalivatione, quę deſcenſum liquidorum impedivit,

vit, quamvis, & fluxus hujus pituitæ lentæ, ac viſcidæ ſemper, & per totum morbum uſque ad finem vitæ duraverit, ut quandoque ſingulis diebus aliquot vaſcula hac materia impleverit; tandem ex vehementia morbi ita contabeſcens, ut cutis oſſibus hæreret, circa initium Maii Anni 1672. placidè expiravit. De perpetua ſalivatione ex ruptura vaſorum ſalivæ mentionem fecit Ant. Deuſingius; de ptyaliſmo in Sene lethali Helvigius; de diururna ſalivatione cum mœtu Gangrenę Joh. Mackius; ac de Fœmina, quæ limpidam aquam copioſè ex ore rejecit, ſic ſcribit in Ann. 4. dec. 2. M. A. C. Excelentiſs. Dom. D. Jo: Ludovic. Hannemanus Germaniæ, & ſuæ Academiæ Kiloniensis, & noſtræ *Leopoldinę* Societatis maximum ornamentum curioſiſs. Quędam Matrona honęſtiſſima magna cum virium debilitate, inſignem aquę limpidiſſimę copiam ejecit; ſimilemque caſum in ſua dilectiſſima Matre vidiſſe ait; illa iam bis iſto fluxu, & quidem ſumma cum virium proſtratione laboravit; & quod mirum fuit, humor erat limpidus, omnis odoris, & coloris expers, totoque cœlo ab urina differens; putavit ipſe Hannemanus

vaſa

vaſa lymphatica aperta talem evacuaſſe materiam; Att Sapientiis, & nunquam ſinè laude nominandus D. Lucas Schrockius in illius obſervationis Scholio a Salivalibus ductibus talem emanaſſe laticem docuit. Econtrà verò ſaliva poteſt deſſicere, quando, vel non ſeparatur ob vitium glandularum, aut obſtructionem ductuum ſalivalium, vel non generatur talis ſubſtantia in cruore, ſivè generata abſumitur, ut in febre ardenti, longo ſermone &c. dè quibus affectionibus curatio videatur apud Practicos; Symptomatica autem ſalivatio eſt illa, quę accedit morbis, imò aliquandò critica evadit, cum nempè ipſius ope Morbus aliquis ſivè acutus, ſivè cronicus terminatur; De ſymptomatico ptyaliſmo in Variolis plura collegit Riccard. Mortonus de var., & morbil.; ac dè quotidiana febri uretico-ſputatoria meminit D. Beniam. Schaffius M ſc. Ac.Nat. Cur. An. 2. dec. 2. obſerv. 104. narrando dè quodam Juvene 24. Annorum, qui quotieſcumque febris incipiebat ſalivam, & urinam reprimere vix poterat, ſed continuè jam urinam, jam ſalivam in magna quantitate egerebat, ut nè momentum quidem ab hac urinam,

nam, & ſalivam egerendi irritatione liber eſſe poſſet, Critica verò ſalivatio illa eſt, quà mediante exoneratur natura, & ſaluti æger reſtituitur; natura enim morborum vera medicatrix in debellandis morbis varias ſæpe vias admodum inſuetas prò evacuanda cauſa morbifica invenit, ſic ductus ſalivales ex glandulis hiantes eligit prò ſanguinis depuratione, humorisque pravi evacuatione, & ità morbos fœliciter profligat, talemque criticam morborum ſolutionem, & quidem febris ardentis exhibet Guer. Rolfincius ord. med. lib. 3. Vertiginis ſalivatione ſolutæ meminit Nicol. dè Blegny Zod. Med. Gall. An. 1. Salivationem in Phtiſi criticam, & ſalutarem exponit Clariſs. Dom. D. Joh. Paul. Vvrſbain. Med. Norimbergenſis præſtantiſs., Archiater, & Comes Palatinus Cęſareus, Nobilis, & Acad. nat. Curioſ. Ephemer. director diligentiſſimus in dec. 2. Ann. 1. Miſcel. Nat. Cur. obſ: 122. Ptyaliſmum in variolis læthalem refert Bonetus in Merc. compit. lib. 19. Et ego Anno 1699. Menſe Septembris ſcabiem fœdam in Milite quodam obſervavi, & mecum notavit Eruditiſsimus D. Hieronym. Baruffaldus Philoſophiæ

Doc.

)oc. egregius, & Amicus meus ſuaviſſimus, quæ
cabies ſalivatione ſponte orta ſpatio novem
ierum perdurante, nulloque alio adhibito au-
ilio ſanata fuit. Non tantum verò critica po-
eſt eſſe nimia ſalivalis effuſio, & ſymptoma-
ica, quatenus ſaliva poteſt peccare in quanto,
erum etiàm in quali errare, ſicque morbos in-
ucere varios, proùt variis odoribus, colori-
us, atque ſaporibus imbuta apparet; obſer-
avit enim Borichius ſalivam, quę cum ſac-
aro poterat comparari in Eccleſiaſtico Hafnien-
, illamque dulcedinem non fuiſſe laudabilem,
uoniam oriebantur ulcuſcula in lingua ex illa,
t legitur in Miſc. Ac. Curioſ. Ann. 3. Decur.
. obſerv. 237. Salivam ad nauſeam uſquę dul-
em in ſe ipſo, & in aliis notavit Clariſs. D.
alom. Reiſelius Dec. 2. An. 8., cujus rei cau-
m explicare difficile judicat idem Autor, cum
on facile ſit omnes in humano corpore ſecun-
as qualitates humorum, eorumque mutatio-
es animadvertere, cùm ignoremus plerumque
uibus, qualibuſque alimentis ægri fuerint uſi,
inprimis à quibus, qualibuſque tàm mirè
lterentur ſapores, odores, colores, ac cæte-
e humorum noſtri corporis qualitates, & qui-
dem

dem meo juditio propter neglectam à pleriſqu
chimiam, cuilibet Medico omnoperè neceſſa
riam; Hinc pariter ſalivalem humorem dulc
eum nauſea ſe vidiſſe fatetur D. Joh. Burgiu
in Ephemer. Ac. Na. Cur. decur. 2. Ann.
obſer. 172., atque in Cive quodam ſe obſer
vaſſe ſimilem caſum narrat Jo: Mat. Fabri Dec
2. An. 9., qui cùm per ſcalas ruens ſibi occi
put vehementer concuſſiſſet, curatus tamen
nullum aliud patiebatur incomodum inſolitum
præterquamquod ſaporem nullum niſi dulcem
Similiter de Matrona quadam ſputatione dulc
correptam meminit Theoph. Bonetus in Medic
Septentrion. tom. 1. lib. 2.

Curioſam, & Eruditam Guſtus depravat
obſervationem Medicam, à ſalivæ vitio, mih
comunicavit Excellentiſs. D. Octavius Capellu
Medic. noſter Ferrarien. præſtantiſſimus, qu
talis eſt.

Uxor cariſſima mei ętatis annorum 58.
temperamenti ſecundum totum calidi, & hu
midi, capitis tamen calidioris, & valde ſicc
ut ex capillorum penuria, ex cute ejuſdem ca-
pitis, in qua ęſtivo tempore rimulæ apparent
ut in terra ex ariditate, nec non muci ex nari

bus,

us, & ſputi inſuetudine ferè totali liquet, ex
ribus maritis unicum partum fœmineum adhùc
viventem decimo ſeptimo ſuæ ætatis anno par-
a, laudabilem nacta valetudinem, quamvis
non omninò inculpatam ex intercalatis non ta-
men longis febribus, doloribus, faucium in-
flammationibus, levi hemophtyſi, aliiſque
aliò tamèn occurrentibus morbis; alacri animo
n rebus quibuſcumque domeſticis, quamvis
aborioſoribus etiam me invito obeundis, op-
timis viribus prædita, atque promptiſſima,
menſtruas purgationes ſtatis temporibus ſem-
pèr, copiosè, ac feliciter habuit uſque ad an-
num ſuum 52., quibus ratione ætatis deficien-
tibus, cœpit levibus, vagiſque dolorificis flu-
xionibus modò genua, modò brachia, nunc
intrà, nunc extra articulos, pedum pollices,
& manuum indices frequentiùs infeſtantibus tor-
queri, à quibus verò nunquàm lecto incumbe-
re, nec domum cuſtodire fuit coacta, ab hiſque
opportuno tempore purgata ope aquæ ſtibiatæ
convaluit, quamvis duo ab hinc annis illæ de-
nuò recruduerint. Tandèm anno 1698 circa
dimidium menſis Novembris queri cæpit de
quadam ingrata dulcedine, quam continuò

ejus

ejus lingua, & os percipiebant adeò, ut ne dùi
comedens, vel bibens, ſed tacita, loquens
vel orans omnia ipſi dulcia extremè viderentu
octo, vel decem ab hinc diebus dulcedini hui
ſe ſe coniunxit auſteritas ab ea non diſſimilis
quæ muſto, vino, aceto, vel hujuſmodi liquo
ribus ebullientibus in vaſis æreis, vel ibidem
diutiùs immorantibus, æreamque tincturam
auſteram attrahentibus accidere ſolet, ita u
omnia; & ſingula comeſta, & epota ipſi dul
cia, ac auſtera ſaperent. Dulce auſterum pau
cis poſt diebus in amarum ceſſit, amarum i
acuti piperis ſaporem eſt immutatum, ſapo
hic in acidum ſpiritus vitrioli æmulum, acid
in intensè ſalſum, hoc in acre veluti aceti, i
quo diù piſces frixi fuerint conditi, hoc rursù
in dulce, ſalitum, amarum &c. tandem
uno verbo, per octo menſes circitèr modò in
tenſiùs, modò remiſſiùs omnes, & ſinguli præ
fati, vel ſi qui alii dantur ſapores, nunc bre
viùs, nunc diutiùs uno eodemque die, imm
quandoque vna, & eadem hora perdurantes
ſe ſeque alternatìm immutantes miſeram Uxo
rem affligebant, adeò ut ad menſam accede
bat ſæpiùs lacrymatura, quàm ut victu neceſ
ſario,

ſario, quem ſtomachus alioquin ſanus appetebat, frueretur. Plerumque dimidiam linguæ partem, ſiniſtram nempe, magis affligi, & praviùs deguſtare ſentiebat.

Saccharum, & ſaccharata omnia illi non minùs ſucco limonum acida videbantur, decoctū hordei lixivium ſapiebat, liquiritię radix ore detenta acetum, ubi fuerint piſces conditi ęmulabatur, ſi aceto os collueret ſapores omnes depravati inſtar incantamenti torpeſcebant, & obtusè, ac obſcurè ab eadem paucis momentis percipiebantur, immò ab uſu aceti, vel accetarii quandoque, non ſempèr, aliquem bolū comeſtibilium ſuo naturali ſapore præditum percipiebat, donèc à ductibus ſalivalibus nova ſuperveniente ſupra linguam ſaliva dilueretur acetum, & hinc moleſtiores repullulabant depravati guſtus ſapores.

Ab ardore doloroſo præſertim in parte lęſa ejuſdem linguæ quandoque divexabatur veluti ſi aphtas, vel vlcuſcula ibidem pateretur, vel ſicuti ſi ab aliquo ęſculento nimis fervido, & ebulliente offenſa fuiſſet, immò impatiens mihi, & domeſticis ſępè linguam inſpiciendam, ac explorandam exponebat, quæ ſempèr inco-

lu-

lumis, nulloque viſibili defectu læſa conſpiciebatur.

Vinum, aqua ſimplex, brodium, & potulenta omnia quamvis depravatè guſtaret, minùs autem inſuavia eidem apparebant, quam res dentibus manſæ. A ſomno expergefacta nil moleſtum in lingua ſentiebat, ſed ea mota, & infra os agitata ſenſim præfati ſapores excitabantur. Spiritum vini ſi aſſumebat, hic magis depravatos ſapores ſuſcitabat, & adhùc ſuſcitat.

Senſum guſtus depravatè læſum, ſymptoma ſcilicèt linguæ non legitimè ſapores ſentientis, moleſtam hanc Uxoris meæ affectionem eſſe unicuique patet, quam Galenus lib. primo de ſymptomatum cauſis cap. 40. de ſympt: cauſis in guſtu, & odorato elegantiſſimè ſic deſcripſit. Monſtratum enim eſt linguam eo quod duabus facultatibus ſenſui, voluntatique ſubſervit, duas quoquè actiones habere. Nunc autem eam veluti ſentientem conſideramus. Odoratus verò ſenſorium ipſos cerebri eſſe ventriculos indicavimus. Ac guſtandi quidem ſenſus ſymptomata ſunt, tum omninò nihil saporum ſentire, tum non legitimè

„ gitime ſentire. Cum autem non vitioſe: „ diminute quidem guſtare, in viſu amblyo- „ piæ, ideſt viſus hebetudini, in auditu ba- „ ricoiæ, ideſt audiendi difficultati portione „ reſpondet. Vitiosè autem guſtare, eſt velu- „ ti cum oculis, colore, figura, magnitudine, „ vel ſitu mutata videntur. Hoc in auditu „ obauditio nominatur. Porrò morbi prædi- „ ctorum ſymptomatum, vel quæ in guſtandi „ actione, vel quæ in potentia incidunt, par- „ tim in ſimilari linguæ ſubſtantia, & tunica „ qua involuitur ſunt, partim in nervis mol- „ libus, partim in loco cerebri, illo præſer- „ tim, undè hi nervi originem habent. Ac re- „ liqui quidem prædictorum omnium morbi in „ manifeſto ſunt. Lingua verò vitiosè ſapores „ ſentire ſolet, cum extraneo humore eſt im- „ pleta. Quo caſu quę guſtantur omnia vel „ ſalſa videntur, vel amara, vel alia qua- „ piam aliena qualitate dicibili, indicibilive „ affecta. Tanquàm enim in ſuffuſis viſiva vis „ foris ſe cernere judicabat ea, quæ in ipſis „ oculis inerant: itidem guſtandi facultas ea „ quæ ſunt in lingua, ſenſibilibus imputat. „ In arquatis quidem bilis amarorem non lin-

„ guæ eſſe ipſius, ſed eorum quę guſtat de-
„ putans: in aliis verò quibuſdam affectibus
„ ſalſuginem, acoremve eduliis ipſis ineſſe
„ imaginans: ſcilicet ſucco, qui extrinſecus
„ acceſſit, vitioſum linguæ ſuccum, qui priùs
„ quieverat, excitantes moventeque guſtan-
„ di autem vi non eum qui acceſſit, ſed eum
„ qui in ſe redundat, ſentiente. Raro ſanè ac-
„ cidit, ſed tamen aliquando, ut lingua ex
„ guſtandi perfectione priuſquam aliquid gu-
„ ſtet, ſuccos quos in ſe habet, ſentiat. Si-
„ mile hujus ſymptoma eſt, ubi in ſtomachi-
„ cis affectibus, ſuffuſionis imaginatio oculis
„ incidit, vel ſonitus auribus cum nihil extrà
„ ſonet, ſed motus ipſe circà cerebri membra-
„ nas imaginationes creat, vel odoris in nari-
„ bus ab ſucco aliquo in his contento. Hæc
Galenus: ex quibus elicitur talis ſymptomatis
cauſam eſſe, per eundem, ſuccum quemdam
extraneum partim ſimilari linguæ ſubſtantiæ,
& tunicæ linguam involuenti, partim nervis
mollibus, partim illi cerebri loco undè hi oriun-
tur nervi impacto.

Pro majori autem prefati ſymptomatis jux-
tà Galeni mentem dilucidatione neceſſe eſſet

diſ-

diſquirere priùs an guſtus fiat in linguæ carne, vel ejuſdem membranis, nervis, vel glandulis, ſed brevitatis gratia cum pleriſque recentiorum ſatius ſit credere guſtum fieri, cum corpuſcula ſalina inſita rebus ſapidis communicantur nerveis linguæ papillulis ope humidi eadem ſalia diſſoluentis, ſive humidum iſtud ſit corpus per ſe ſapidum liquidum, ut fructuum, vel olerum ſuccus, vel vinum, aqua ſaliva, vel liquor, in quò res ſolidæ contritę, incoctę, vel diſſolutæ ſalia ſua ſapida diſſoluant, quæ ſalia ope hujuſmodi liquoris linguæ papillulis imprimuntur, ex quorum ſalium diverſa, ſuarumque minimarum particularum configuratione diverſimodè per porulos linguæ prædictę nerveæ papillulæ alterantur, ac afficiuntur, quæ diverſa alteratio, ſeù impreſſio, quęlibet iuxtà ſuam naturam, ac indolem, proprii ſaporis ideam producit, quæ idea per neruorum quarti paris fibrillas linguæ implantatas ad commune ſenſorium tranſlata, menti ſaporem unumquemque juxtà ſpeciem ſuam rappreſentat. Citior autem, vel tardior ſaporis perceptio ex majori, vel minori fluiditate corporis ſapidi dependet, fluidius enim corpus

citiùs per linguę poros ad papillas penetrat; ibidemque ſuum guſtum imprimit, tardiùs verò quò minus fluidum, vel minus humidum exiſtit, idque linguę agitatione, ac ope ſalivę diſſoluitur. aptiuſque redditur ad penetrandũ per poros ad papillas, qui pori ex motu linguæ, & ejuſdem humectatione magis amplian-tur, ſalinęque particulæ comeſti ex tali motu & agitatione ſic meliùs per porulos penetrant: ſubiectiſque nerveis papillulis infiguntur, quod nullatenùs contingit, vel ſaltèm tardè, & obtusè immota manente lingua præſertim ſi hu-res ſolidæ, & humido deſtitutæ imponantur.

Sic guſtum contingere non longè a præfata Galeni ſententia recentiores Medici, atque Anatomici oſtendunt, & experientię videtur conſonum in ſanis; in infirmis verò puta febricitantibus res diverſimodè ſe habet, vel ob defectum ſalivæ ab ęſtu febrili conſumptæ, vel ipſius organi ideſt linguæ præternaturalitèr cõſtitutæ, & quamvis in ſanis etiam nonnullis quandoque pororum linguę tunicæ inſirorum diverſitas mutet ſapores, adeò ut ob prædictorum pororum diverſam ſtructuram, & configurationem dulcia V. G. inſuavia videantur, &

-mara

amara, ſuavia, immò, & aliis quibuſdam, ingrata delitioſa appareant ob eorum particularem imaginationem talia grata, vel ingrata judicantem, noſtro tamen in caſu rem diverſimode ſe habere arbitror.

Salivam ergo ex glandulis ſublingualibus, aliiſque in faucibus, palato, totoque ore diſperſis continuò linguam humectantem, hujuſce depravati guſtus pręcipuam eſſe cauſam in Uxore mea dilectiſſima ſempèr animo habui, & quamvis organum ipſum non videatur omninò inculpandum, forsàn ex vitio nerveis papillulis, vel linguæ porulis, quod ipſis totum, fortè imputare poſſet aliquis, nihilominùs tale vitium majori ex parte ſalivæ adſcribendum cenſeo pluribus ex cauſis.

Primò quia ſi vitium tale ineſſet organo, potulenta æquè diſplicerent, ac res ſolidæ dentibus manſæ, & ſaliva humectatę, ac diſſolutę, nam hæc ſempèr magis deppravato guſtu, & ſapore præternaturali à Matrona fuere diiudicatæ, quàm epota, vel ſuccoſa, & liquida, undè patet, quod ſaliva diſſoluens ſalia rei manſæ imprimit iiſdem ſalibus quid magis ſapidũ præternaturale, ac imprimat corpus fluidum,

& humidum non indigens ſaliva pro ſuarum ſalinarum partium diſſolutione.

Secundò liquet hujuſce vitii cauſam inſitam eſſe ſalivæ, quia abſente cibo, ac potu adhuc extranei, præternaturaleſque ſapores diverſi ab ęgra percipiuntur, & quò magis ipſa movet, & agitat linguam loquendo, vel orando, deteriùs ſe habet, quàm ſi linguam immotam teneat, quòd magis conſtat ſtatìm ac à ſomno eadem expergiſcitur, in quò ſenſus omnes ſapiuntur, à ſomno verò reviviſcunt, & per conſequens reviviſcit, & in lingua guſtus, cujus vitium ſi inſitum eſſet ſoli linguæ, hæc ſola etiam immota ſuos pravos guſtus ſaltèm obtuſè, & obſcurè redderet ſenſibiles, ſed ſtatim ac ea commota madeſit à ſaliva illicò extranei ſapores excitantur, ergò iſti potiùs à ſaliva dependent, quàm ab organo, vel ſaltèm majori ex parte.

Ulteriùs cum id non contingat in ſanis, & naturali guſtu præditis, quorum ſaliva inſipida abſente cibo, ac potu nullum edit in ore ſaporem, ratum idcircò manere debet in noſtro caſu ſalivam hanc æterogeneis, minimiſque corpuſculis ſalinis, iiſque ſylveſtribus copio-

ſiſſimè

ſiſſimè eſſe imprægnatam, à quibus modò intenſiùs, modò remiſſiùs, nedùm cibo, potuve præſentibus, verùm etiàm iiſdem abſentibus linguæ poruli alterantur, ac feriuntur, nerveiſque papillulis imprimuntur, & juxtà eorundem ſalium prædominantem ſymmetriam hujus vel alteriùs ſaporis idea ibidèm impreſſa per quarti paris neruulos linguę inſertos ad ſenſorium commune defertur, undè mens talis, vel talis alterius ſaporis, juxtà obviam ideam, judicium facit.

Ab ejus ſanguine arterioſo pręcalido, multaque acredine, atque ſalſedine in hac muliere familiaribus in laboribus quandoque vilioribus (me in caſſum prohibente) nimìs ſollicita, producta fuiſſe præfata ſalia æterogenea, illaque totam ſalivalem maſſam (arterioſi ſanguinis recrementum) infeciſſe pro certo habendum, cujus ſanguinis arterioſi non ſolùm, ſed & venoſi acidoſalinam indolem indicant doloroſæ, & ſemiarthriticæ fluxiones, quibus ratione ſenii à menſium defectu obnoxia eſt, necnon rimulæ in capitis cute æſtivo tempore apparentes cucurbitularum inciſionibus ſimiles; & quamvis aliquis poſſet inferre eam in tanta

acidoſalinarum particularum copia, quibus ejus ſcatet ſanguis, cutaneis affectibus ſcabie videlicèt, & hujuſce generis morbis, potiùs quàm aliis prędictis correptam rationabiliùs eſſe debuiſſe: reſpondere poſſem ex hujuſmodi ſalibus ipſam in ſcabiem, vel alios hujus generis morbos non incidiſſe, quoniam credere fas eſt talia ſalia eſſe ſummè fluida, & volatilia, ideò que neque in ſcabiem, nec alios cutaneos affectus fixantur, immò nec in veram arthritidem, quippe ſalia hæc lentoris, vel coaguli ſunt neſcia, ſi enim patientis noſtræ ſanguis lympha craſſa ſcateret ſolita prædicta ſalia irretire, ac fixare, ſputo, mucoque non eſſet hæc Matrona deſtituta ut ſuperiùs deſcripſi.

Rato igitur per me hoc fundamento judicavi pro hujuſce moleſtiſſimi ſymptomatis curatione opus eſſe præfata æterogenea ſalia è totà ſanguineà maſsà eliminare uſu abſorbentium, dulcorantium, & eorumdem ſalium infenſa ſpicula retundentium, in quem finem poſtquã hyberno tempore ad eam exacte purgandam, improprio, inanitèr gargariſmis, & apophlegmatiſmis penè innumeris, diverſæque naturæ plurium, ac plurium Excellentiſſimorum

Viro,

Virorum mei familiarium Comprofeſſorum adiutus prudentiſſimis conſiliis uſus fuerim, circa finem menſis Aprilis anni 1699. præſcripſi univerſalem purgationem, lævioribus, ac benignioribus inſiſtens lenientibus potiùs, quam purgantibus, alterantibus ex ſuccis cichoreaceis, & vaccino ſero depuratis; phlebotomię ex partibus ſuperioribus, ac inferioribus plures celebratæ, toto tandèm ex purgato corpore ad Aquam Stibiatam Pomponacii dictam tanquàm ad ſacram anchoram confugi per dies circitèr 30. copiosè de more propinatam: ait omnia hæc exiguo cum levamine fuere perpetrata, undè locale remedium tentavi venarum ſublingualium inciſione, à parte aff.cta è directo humores ibidem (ſi qui forent) impactos detracturus. Apertis ergo raninis venis effluxit ſanguis intenſe rubicundus aliquantulum craſſus ad uncias novem circitèr, & quod ex hac operatione valdè proficuum expectabam, fuit, ipſam Uxorem dum ſanguis ex ore profluebat omnes ſapores quoſcunque extraneos eodem tempore confusè, & indiſcriminatìm autem adiuncto calore perſenſiſſe, quaſi tunc temporis guſtus depravati minera tota exhauri-

rire-

riretur; aſt neque id niſi levitèr profuit, nam præterquàm quod pluribus diebus ob inflammationem circa inciſas venas, & ibidem ſitas glandulas ſubortam, difficultèr cibum, potumque admittebat à calore, & frigore actuali eduliorum valdè moleſtata, ſedata poſteà inflammatione guſtus perſeveravit depravatus licèt parùm remiſſus.

Cum itàque tot rationabilia tentamina ex plurium Amicorum Collegarum aſſenſu, & conſilio irrita, & inania fuiſſem expertus, ad famatiſſimum, & ſapientiſſimum Dominum, noſtri Almi Collegii Ferrarienſis vetuſtiorem, ac verè venerandum Virum acceſſi, cui ennarrata moleſtæ hujus affectionis hiſtoria, & omnibus adminiſtratis præſidiis, ejus Oracula imploravi, quì humaniſſimè confirmavit tàm infenſi ſymptomatis cauſam ineſſe patientis fluidis æterogeneis ſalibus, iiſque ſylveſtribus heù nimium ſcatentibus; quarè cum jàm Caniculares imminerent dies potandis mineralibus aquis peropportuni, ſuaſit Villenſem aquam eidem copiosè de more propinarem, huic dumtaxat innixus fundamento verè rationali, ſolam aquam ſalia diſſolvere, & ad nihilum reddere.

dere. Villenſem ergo aquam copiosè uſurpavit primis diebus cum vehiculo dejectorio, reliquis verò uſque ad quindecim cum ſuco limonum, & quandoque cum ſpiritu ſalis, ſed nec proſpero eventu, nam nec illam totalitèr eiciebat, undè paucum fuit experta etiam ab hoc præſidio levamen, quarè tam longa diæta, tantiſq; incaſſum fatigata medicamentis, iiſdem omninò abrenunciavit.

Jam quartus excurrit annus hujus vitioſi guſtus, qui quamvis ab anno circitèr valdè, & ſine comparatione eum remiſſiùs affligat, cum ferè omnes ſapores in præſenti naturalitèr ſæpè deguſtet, attamèn plerumque de duobus ſolummodò ſaporibus prętęrnaturalibus quaſi continuò conqueritur ſalito nimirùm, & acri, & præſertim imminente, vel præſente aere humido, ac pluvioſo, ſicuti in ſimili acris conſtitutione ab arthriticis doloribus, levibus tamen, citò advenientibus cum tumore in extremitate digiti indicis utriuſque manus, & pollicis utriuſque pedis, paucis horis, vel ad sũmum infra duos dies evaneſsentibus, & pro aeris mutatione citò recurrentibus. Hactenus Excellentiſs. Capellus ſuprà laudatus.

De

De Amico ſuo quodam refert Roſ. Lentillius Ann. 4. dec. 2. M. A. N. C. qui dum loquebatur, ſalivæ guttas, quaſi per ſyphonem eructabat, quæ continuò in albiſſimam calcem concreſcebant, ſi quid autem circà hoc coniiciendum, putat citatus Doctor, particulas alckalicas terreſtres à ſpiritù ſalivæ nitroſo ſolvi, quò ſpiritù exalante in calcem coagulari, undè Excellentiſs. Theſeus noſter, ſalivam in orbem ſtanneum eructatam concreviſſe in calcem albiſſimam, quatenùs magnam continebat ſalſedinem, notavit. Salivam verminoſam concedit R. P. D Anton. Alberghetus C. R.S. noſtræ Urbis ornamentum in Gen. Spont. cap. 22. part. 2., & in quodam Hamburghenſi vidit Clariſs. Joh. Doleus Miſc. Acad. Curioſ. decur. 1. An. 9., & 10. obſ. 131., ſimilemque ſalivam minutiſſimis ſcatentem vermiculis ſe vidiſſe pariter affirmat Lèvenoeckius; & licet Rever. P. Philip. Bonnani Sacerd. Soc. Jeſu, vir magnæ eruditionis in ſuis obſer. de Animal. viv. cap. 64. aſſerat, ſe nunquam potuiſſe in ſaliva optimis, perfectèque elaboratis microſcopiis examinata, nec unicum vermiculum deprehendere; hoc tamen non evincit,

cit, talem morbum ſalivæ verminoſum dari nõ poſſe; quem etiam ego prò rariſſimo concedo; enim quia multa ſunt, quæ ab uno obſervantur, ab alio non; abſurdum ſiquidem eſſet dicere plicam pollonicam non dari, per hoc quod ego talem morbum uſque adhuc non viderim, nec quia unus non videt, alius videre nequit?

A ſaliva morboſa, & pręternaturali ſordidi evadunt dentes, maximè quandò tenacitatem majorem aquirit à cibo; vel à calida expiratione, quæ eam, dum ore clauſo dormiunt exſiccando amplius incraſſat; ſic autem dentes oblinuntur, cum otioſi ſunt nec mandunt & proin à cibò à quò ſolidiore præſertim ut pane, inter maſticandum, alias abſtergi, & poliri ſolent, non repurgantur undè iis, qui in uno oris latere cibos tantum conterrere ſolent alterius dentes hiſce ſordibus inquinatos plerumque eſſe, ait Platerus prax. tom. 3., limoque obductos, qui limus tandem in tophum converſus, dentes non ſolum diſcolorat, ſed & inequales reddit; verum, & ſaliva putris, & maligna in lue venerea, ex hydrargyri usù reddita, dentes inquinat, & denigrat, ſimulque, ut vacillent efficit; Non

tan-

tantum verò in qualitate, ſed etiam in deffectu peccare poteſt humiditas ſalivalis, quemadmodum accidit in Antonia Druſi, quę ſi fides habenda eſt Solino, & Sim. Majol. in Canic., fortè ob inopiam ſalivę nunquam ſpuit. Hæc autem de naturalibus ſalivæ ſymptomatibus dicta ſint ſatis, nunc ad artificialem ſalivationem deveniendum, quà mediante, & multi morbi ſanati, & plurimæ exortæ ægritudines, atque mors ipſa aliquandò ſequuta eſt; Notabo igitur primò quomodò peragenda, & quid ſentiendum de ſalivatione pręſertim uſuali ex Mercurio; ſecundò morbos nonullos per eam ſanatos ennumerabo; tertiò ęgritudines ab illa ortas enunciabo; quartò demùm caſus exponam, in quibus cauſa mortis fuit mercurialis ſalivatio.

Primus itaquè inventor Mercurialis ſalivationis, ſi Gabr. Fallopio de Mor. gallic., & Clariſs. Bernard. Ramazzino, credamus, fuit Jacobus Berengarius Carpus à Patria dictus Profeſſor Chirurgiæ Ticinenſis, qui floruit circà Annum 1522. teſte Mercklino Viro de Republica Med. optimè merito, in ſuo Linden. renovat., hic cum ſolus ſecretam hanc medi-

cinam

cinam calleret, ità opulentus redditus eſt ſolo iſto quæſtù, ut teſtatus fuerit numeratam pęcuniam 40000. ſcutatorum prętet argenteam materiam, quæ omnia Sereniſſimo Ferrariæ Duci reliquit; Alii verò noſtri ſcriptores hoc remedii genus ex Arabum ſchola deduxerunt. Diverſimodè in uſum ducitur mercurius ad ſalivationem; nonulli enim frictione unguento mercuriali facta ſalivam movent; ſuffitù pauci, alii emplaſtri, aut cinguli forma mercuriũ adhibent; & aliqui ad ptyaliſmum movendũ per os aſſumendum exhibent mercurium. Mercurialis inunctio autem talis eſt per Pareum; Sumitur, ait ipſe mercurius clarus, tenuis, albus, & fluvidus, & quò purius ſit per pellem arietinam colatur, concluſum enim ſi comprimatur tenuitate ſua penetrat, ſordeſque ſuas, & plumbeas admixtas fęces in interiore ſuperficie relinquit; elixatur indè in aceto cum ſalvia, roremarino, thymo, chamemelo, meliloto, iterumque colatur, & tot artibus excultum in unguenta venit, & admiſcetur; ut extinguatur certiùs, diù eſt agitandum, & veluti tribulandum in mortario, ut in tenuiſſimas partes frangatur; linimenti ergò mercuria-

lis

lis hęc erit forma ℞. Argenti vivi prępar. ut ſup. unc. 6. ſublimati dracm. ſemis, Sulphuris vivi unc. ſemis, axung. porci, ſalis expertis lib. 1., vitel. ou. ſub cinerib. coctor. num. iij. ol. terebint., & laurin. an. unc. 2. theriac. vet. & mithridat. an. unc. ſemis F. linimentũ, ut artis eſt; modus verò faciendi erit ejuſmodi imprimis ſublimatum, ſulphurque in pollinem redigentur, tùm affundetur argenti vivi portio, ſimul, & axungiæ, mox, & vittellorum induratorum, continuò omnia, & diligenter agitando; his omnibus fideliter concorporatis, tantundem rurſus affundetur argenti vivi, axungiæ, & vittellorum, ac priori maſſæ incorporabitur, extremo loco affundentur olea, mòx theriaca, & mitridatum, ſimulque omnia per diem integrum tundentur, hacque arte parabitur laudabilis conſiſtentiæ unguentum, quò ipſe Parcus multoties fœliciter uſus eſt de qua re plura apud eundem Autorem lib. de lue vener. cap. 10.

Nonullos autem uti hoc remedio abſque purgatione prævia, & venæ ſectione ait Jungken in Prax. med. ut ſic nullis evacuationibus infirmati ſalivationis impetum multò melius ſuſtinere

nere

nere queant infæcti, quod tamen vituperant Lemery, & Frid. Hoffmanus; Formula autem deſſumpta à nuper citato Jungkenio talis eſt. ℞. Mercur. crud. unc. 1., Axung. percin unc. 2. m. Juxtà Do eum verò ſic ſe habet; ℞. Mercurii vivi ſaliva hominis, vel ol. terebint. vel lilior., vel lumbricor. extincti unc. 2. Ungu. de Altea Fernel. unc. ſemis, ol. Sucini dracm. 1. m. f. Ung. S. A., & ſecundum Nicol. de Blegny ℞. Mercur. crud., & puri lib. 1. therebint venet. dracm. 3. diutiſſimè ſimul conterrantur in mortario æneo, quouſque mercurius extinctus ſit, poſteà paulatim admiſce Axungiæ ſuillę inſulſæ libras duas, diutiſſimè omnia conterrantur, & ad uſum ſerventur, quam formulam etiam comendat Lemery; Cum unguento autem pomato permiſcet mercurium præclariſſimus D. Oliger Jacobeus in comp. Inſtit. med. ſicque unguentum conficit; linimento verò tali, ſivè poſteà ſit Parei, vel Jungkenii, vel Dolei, vel Blegny, aut Jacobei, aliorumque deſcriptionis, univerſum corpus ungi debet à pedis planta, ad caput, præter abdomen, & pectus, nè fortè lędantur partes in illis cavitatibus contentę; ut verò litus ſuũ

ſorciatur effectum æger igni luculento exponamartur, vel ſi debilis fuerit in cubile illinatur.

Unaquaque frictione, unguenti unciæ quinque, vel ſex abſumendæ ſunt; in corporibus verò delicatis, prima vice unciæ quatuor ſufficiunt, iiſdemque plantę pedum, crura, fæmora, nates, & brachia tantum ſunt inungenda; hæc tamen frictio iteranda eſt ſæpe;

Quotidiè verò unica ad ſummum vice facienda, manè jejuno ſthomaco, vel ſub veſperam duabus horis ante cænam;

Si poſt tertium illitum ſalivationis nulla appareant inditia bis in die inſtituatur, mane, nempe, & veſpere, dumodò æger robuſtus ſit;

Hoc tamen notandum, non ultrà ſeptē, aut octo illitus progrediendum, & omninò ab his abſtinendum ſtatim, ac ſalivatio ſe ſe exerere incipit; cujus iminentis indicia ſunt, cum caput dolere incipit, gingivæ, & lingua intumeſcunt, vultus rubore ſuffunditur, & paucos poſt dies os vlceribus obſidetur, ſputum multum, & frequens prodit, exactiſque aliquot diebus os aphtis ſcatet, tunc loqueia impedita eſt ob inſignem

ſignem palati, & linguę ardorem, quæ niſi cebrò abluantur tepida, dolores intenſi accidunt, eoque tempore indeſinenter fluit ſaliva, comite intolerando fętore. Qui luis venereæ capiunt curam per mercurii fumum, vel ex cinnabari vulgari prunis iniecto, ut Oliger. Jacobæo placet, colligunt, vel immittunt ſex drachmas mercurii crucibulo ab igne candenti, quod prunis imponunt, ut æger perforatæ cathedræ inſidens, aut ſub conopæo comodè collocatus illius fumum excipiat; interim ne hic caput feriat collum linteo, aut panno cingitur quoad totus mercurius exhalarit, aut tabellas parant ex mercurio cum terebintina extincto, aceto ſtilatitio, bolo vulgari, & carbonum pulvere, ex cunctis his maſſam conficiendo, quam carię ſuperinducunt, & indè ſub umbra exſiccandam reponunt; Hæc tamen debet eſſe proportio, ut in compoſitione mercurius tertiam partem tabullarum conſtituat, cujus paulatim ſemunciam imponunt, vel uncias duas carbonibus ardentibus, vel crucibulo, cujus fumum æger excipiat; Suffitus hic bis in die ſolet fieri, continuando donec ptyaliſmus advenerit; Silvius de Leboe autem aſſerit, talem

fumum, aut toto corpore excipi, aut ſolum ore, talique fumo per corporis poros penetrāte ad interiora, humores ubivis exiſtentes glutinoſi, & acres paulatim ſoluuntur, & ad vaſa ſalivaria deducuntur, undè inſtituitur ptyaliſmus; per infundibulum verò ab ore aſſumptum mercurii fumum ſalivationem excitare brevi tempore, quam habet citatus Autor prò tutiſſima mercuriali ſalivatione, quà via fęliciter perficitur, quandò in partibus externis ulcera exiſtunt, quæ fumo viam concedunt magis patentem, atque ità citiùs curantur ſinè ullo metu ſuffocationis, tantum enim ſalivæ ſingulis elicitur vicibus, quantum videtur poſſe comodè ferre quivis æger; quin æſtate, aliave aeris tempeſtate callida inſtituta, concedit ægris exitum, adeò ut vix, nec niſi ab hujus rei peritis deprehendi queat; parùm nempè cinnabaris, cum maſtice, thure, benzoino, myrrha, ſuccino, laudano, aliique junctæ, prunis quotidie, aut diebus alternis iniicitur, mox impoſito infundibulo fumus ore excipitur, uti anteà dixi, lęviſque ſalivatio excitatur, quæ poſteà renovatur, niſi ſpontè ipſa continuet; Admonet tamen Vvedellius in Amęn. mat. med.

lib.

lib. 2. ſect. 2. cap. 16. Medicos ut abſtineant à tali mercurii ſuffitu, quià hoc pacto fumus magis pulmonem ferit, quam partes extimas afficiat, undè facilior lęſio, quam uſus, licet talia ſuffumigia ex mercurio in Gallia frequentia eſſe, & pręmiſſis præmittendis etiam non ſinè notabili ſucceſſu, uſurpari aſſerat Frider. Hoffman. com. in Jo. Scroder Pharm. lib. 3. cap. 25.

Superius dixi, eſſe aliquos, qui emplaſtrorum ope ſalivam movent in Syphillide eliminanda, & in hac via procedunt. Tellæ tenuiſſimę inducunt quantitatem ſufficientem Emplaſtri de Vigo quadruplicato mercurio ex cujus maſſa effingunt emplaſtra admovenda pedum plantis, tibiis, fęmoribus, natibus, lumbis, dorſo, ſcapulis, collo, brachiis, pręcipientes ægro decubitum, donec inditia ſalivaionis ſe prodant, id quod nonunquam poſtridiè accidit, alias tertio, quarto, ſexto die, ſin ſpatio illo temporis ſalivatio non ſucceſſerit recentia admovēt emplaſtra, & ad quas adhibent frictiones; Sic loco Emplaſtri de Vigo, ſequens comendat Pareus, & comodè poſſe uſurpari aſſerit ℞. Maſſæ emplaſtr. de Meliloto, & Oxi-

croc. ana untias ſex, argenti vivi extincti pariter untias ſex, & ol. laurin., & de ſpic. reduc. ad formam emplaſtri, quod extendatur ſuper alutam, imponendum articulorum locis; Aſt conſultius eſt duo loca tantum ſeligere, prò emplaſtris nucam, & prò unctione articulos extremos; In cingulo autem, vel minor, vel major apparatus adhibetur; ille, ſi ſolum extinctus, viſcido quovis, cum goſſipio in cinguli modum ſuendo redigatur; hic verò, ſi alia addantur, quale eſt cingulum Sapientiæ Rulandi, innoxium ut aliqui dicunt, medicamentũ; Mindererus verò caſtigat empiricos, ſcabioſis audacter hoc appliccantes, & Philip. Hæcſteterus damna eorum recenſet, qui cingulo mercuriali ad ſcabiem temerè ſunt uſi; Verum hic metus de nihilo eſſe ait Clar. Frid. Hoffman. clau. in Scroder., ſi univerſalibus præmiſſis, topica mercurialia rectè præparentur, & applicentur, undè Petreus in Noſolog. Harmonic. tom. 1. unguenta mercurialia, inquit, in contumaci ſcabie tutò, ac utiliter adhiberi poſſe, ſi univerſalia prius præmittantur, & inutilis, ac nociuus latex, antea è corpore exterminatus ſit; hinc Ruſticus quidam apud Thom.
Bar-

Bartholinum cent. 3. hiſtor. 79. ; omnes eos cingulo mercuriali fœliciter reſtituit, qui pura corpora crebro medicamentorum à Practicis prę-ſcriptorum usù, obtinuerant, cachochimos autem exitio eripere haud potuit.

Multi poſtremò mercurio ore aſſumpto ſalivationem ſolicitant, quatenus mercurium præcipitatum, album, aut rubrum, ore aſſumptũ ad quantitatem duodecim, aut quindecim granorum per ſex, octo, aut duodecim dies exhibent, donec prodeat ſalivalis excretio, quã extimulat tamen licto pręcipitato, granis viginti mercurii dulcis Joh. Helfr. Jungken; Ad modum verò operandi circà ſalivationem à mercurio, quod ſpectat, me brevi expediam, verbis egregiè ad hanc rem prolatis ab Illuſtriſs. D. Joh. Ludou. Hannemano Acad. Curioſ. maximo Lumine, cum enim argentum viuum, ait ipſe in Ephem. Cur. dec. 2. An. 8. habeat in ſe, aciditatem ſummam, & penetrantiſſimam, & cum hæc aciditas inſuper gaudeat inteoſiſſimo æſtu; prohindè quando argentum viuum aſſumitur ab homine, tunc archeus humani corporis nexum frigoris, & caloris (nam uterque in ſummo gradu ineſt mercurio) ſoluit,

hinc diverſæ naturæ particulę in luctam concitatæ noſtri corporis humores liquant, qui liquati, ac pręſſi à Mercurii ponderoſitate exitum quærunt, & à calore mercuriali ſublimati per os efluunt, quod autem calor, & frigus ſimul hic in actù exiſtant, probant ſymptomata, quæ comitantur ſalivationem, ipſique ſuccedunt, ſcilicet dentium vacillatio, intumeſcentia gingivarum, oris fœtor &c., frigori enim vacillatio, & tumor, calori autem oris fœtor debetur. nec mirum ſi vitali noſtro calori comunicatus mercurius, ad oſſa quaſi uſque penetret, & poris omnibus corporis inſinuatus, efficatiam ſuam manifeſtè admodum prodat, nam leni tantum calore idem cum metallis libenter amalgamatur mercurius, eorundemque poroſitates pervadit; rectè igitur ſcribit Clariſs. Bonetus in hoc reperiri partes ſalinas, & ſulphureas volatiles, quæ receptæ à calore noſtro actuantur, & in ſero, lympha, & ſaliva vehiculum quaſi acquirunt. & ad motum magis illas incitant, ſecernunt, ac fundunt, ut irrequieto motu exitum ſibi quærant in faucibus potiſſimum, utpotè quià ibi maximę glandulæ ſalivales excretoriæ, & ductus

paten-

patentiores exiſtunt; In hoc ergò pręcipuè to-
ta ſalivationis ratio verſatur, teſte Mart Ly-
ſtero apud Bibliot. Medic., à præclariſs. Man-
geto concinnatam, nimirum intra ſanguinea
vaſa lympham cohibendo, quæ jugi circuitu,
aſſiduè, & neceſſariò ſeparari, & denuò infer-
ri debet; ab artuum verò inunctione propter
vaſorum lymphaticorum torpidorum tenuiſſimę
texturæ depravationem, & ineptitudinem, ejus
redditus eò præpeditur, veniſque adeò ſangui-
neis uſque circuire cogitur, ad gravem cordis,
arteriarumque inundationem, per emiſſaria
ſalivæ ductuum tantum deplendam; neque
enim arteriis, ſe exonerandi alia ratio, niſi du-
ctibus excretoriis relinquitur, quemadmodū,
ſi fortè à frigore, mutilatione alicujus mem-
bri, vel à ligatura, menſura, & modus vena-
rum diminuitur, pulmo à catharis infęſtari,
& hæmorrhagia, hydropſve oriri ſolet; Nico-
laus Lemery tandem ſupponit in ſuo Curſ. chim.
Mercurium eſſe Alckali volatile, quod inſi-
nuatum per poroſitates in corporis humani flui-
da intricare valet partes ſalino-acidas peccan-
tes in lue venerea, & ſimul cum eis ſublimari,
atque à calore, & ab humorum motu defferri
ad ca-

ad caput, velut ad vaſis ſummitatem, ibque condenſatum cum illis particulis ſalino-acidi irritantibus vaſa ſalivalia ptyaliſmum inferre Porrò quod attinet ad ſalivationis mercurialis uſum, quædam obſervanda eſſe judico, primò nempè, quod æger non ſit in totum debilitatus, ità ut calor natiuus omninò fatiſcere, vel extingui videatur, tunc enim vires adimit mortemque accellerat; Secundò quod æger nō afficiatur paralyſi, tunc enim ob ſuam frigiditatem magis nocebit mercurius; Tertiò quod non abhorreat ęger ab ejus uſu, cæterum illam abhorreſcentiam valdè obeſſe notavi; Quartò quod argentum viuum benè ſit purgatum, habet enim particulas pravas admixtas, quæ valdè nocent; Quintò, quod non adhibeatur in nimia Doſi, nam tunc ob ſuam ponderoſitatem, nimium comprimet viſcera, frigore ſuo flammam vitalem extinguet, & particulis ſuis arſenicalibus acidis, partes corporis, quas inhabitabit mortificatas reddet, ex quibus mors accidere poterit: Hęc autem curatio per ſalivationem mercurialem juxtà multos peccare videtur in leges ab Aſclepiade, & Galeno promulgatas, nequè enim eſt cita, tuta, neque

jucun-

jucunda, non cita, quia ad plures dies pro-
trhaitur, non tuta ratione materiæ, & effectus,
quia mercurius venenatus eſt, ut & medica-
mina ex eo parata, præcipitatus enim corro-
ſiuus eſt; non denique jucunda, quia ſymp-
omata gravia ſequuntur, in ore, & faucibus
alivationes, in palato, & lingua erroſiones,
n corde anxietates &c. Quibus tamen reſpon-
letur, concedendo primò defficere quidem bre-
vitatem in curando, verum feſtinatio nimia
periculoſa eſſe ſolet; hinc legitur apud Bone-
um Merc. compit., non celerit tem attenden-
am eſſe, quandò perfectè curandum eſt, &
n curatione luis galicæ, non ſemper eſſe reſ-
iciendam ſecuritatem abſolutam, ſed inter-
um cum periculo junctam, qui enim ſecuri-
ati nimis ſtudet, defficit in generoſitate, dif-
cilimum autem eſt reperire remedium genero-
um, quod nihil lędat, & magnificè proſit;
ericuloſum medicamen, eſſe Mercurium con-
editur aliquo modo, non ſimpliciter; aſſu-
tum crudum in ſubſtantia innoxiè teſtantur
lurimi: periculoſa eſſe omnia ex eo parata,
debita accedat præparatio negatur: Symp-
omata ſequantur graviſſima, quid ita? Lues
inve-

inveterata mitioribus remediis nequit eradica-
ri; ergo patiantur fauces, palatum, & gin-
givæ, ne totum pereat corpus, & ut aliæ par-
tes cujuſcumque ſint generis à ſarcina liberen-
tur; aliquando enim eſt poſtponenda jucundi-
tas; Ità multos curatos à lue venerea ope ſa-
livalis excretionis à mercurio excitatæ colligi
à variis Medicinæ Magiſtris Thom. Burnet. in
ſuo Theſaur. med. pract. lib. 10., idemque
confirmant Foreſtus, Greg. Horſtius, Lot-
chius, Doleus, Sim. Pauli, Vvedellius, Mar-
gitus, quarè hic rectè quadrat id, quod ſcri-
pſit B. Rhenanus in epiſt. ad Philip. Puchaime-
rum Medicum, nempè, *ſalivare eſſe ſanum
facere*; Non unum, ſed plures epilepticos in
unctione mercuriali ſanatos refert Bonetus in
ind. med. pract. lib. 19., idemque narrat de
ſcabie contumaci, de mania, Febre ardenti
Cephalagia immani, vertigine diuturna, ul-
cere antiquo, & lienis obſtructione, imò
obſervaſſe ſcribit Vvedellius podagricum à mer-
curiali ſalivatione liberatum, durante ſolatio
per tres annos continuos, poſtmodum verò re-
diiſse morbum, ſed mitiorem. A' nimia cor-
pulentia, atque obeſitatis incomodo ſalivatio-
nem

nem mercurialem liberatſe Tribunum quendam Militum ait Ol. Borichius in Act. Med. Haſn. tom. 1. obſeru. 74. Fœminam hydrope laborantem ſalivali effuſione arte procurata ſanatā vidiſſe meminit D. Andr. Ernius Miſc. A. N. C. Dec. 2. An. 4. obſ. 36. Plicæ polonicæ curatæ prædicto remedio pariter recenſentur in An. 2. dec. 1. Miſc. A. N. C. quin, & ſcorbuticam affectionem per mercurialem ſalivationem fugatam fatentur Joh. Burgius in Dec. 2. An. 3. Joh. Acholutus in Dec. 2. An. 9., & Ros. Lentillius in append. An. 10. dec. 2. Suffuſiones curatas hoc eodem remedio tradunt Riverius, Fonſeca, Schenckius, & pertinaces ophtalmias ſcribit Zacutus, unà cum capitis ſęvo dolore: Multi verò ſunt in ambiguo, an pregnantes, & pueri ſinè diſcrimine vitę per illinitionem mercurialem curari queant; Nodum hunc ſoluit Maſſa de lue vener., qui id ſinè periculo fieri poſſe ait, idque verum eſſe Jungkeni obſervatio confirmat; Mulier enim gravida infantem 20. menſium lactans lue gallica inficitur, huic præſcripſit ipſe Doctor apozema alterans, & ſyrupum purgantem, quò dum utebatur, infans ſimul purgabatur; ſatis

pure

purgato corpore, & ſi hoc non opus fuiſſet ut conſtat ex ſuprà dictis, articulos ſemel in die ad ſalivationem uſque, ſed leniter inungere juſſit, unde infans, & ſi non inunctus, multum pituitæ expuebat, quare ab actam mandavit, ne amplius mercurium à matre ſuſciperet. Sic fæliciter mater, & infans convaluere, & poſt ſex circiter menſes, infantem ſanum peperit.

Verum enim verò, licet morbos nonullos ſanaverit tale ex mercurio remedium, & mediante ſalivatione therapeutica multæ profligatæ ſint affectiones, non putandum tamen, aliquid mali argentum viuum in corpore humano afferre non poſſe, tàm enim innocens non eſt Proteus iſte, ut non poſſit morbos alios prò ſalute tribuere; maximè quando animi inquietudo, vel fortis accedat timor, ut mihi nuper per litteras ſuas humaniſſimas communicavit Excellentiſs. D. Joh. Maſſonneau Medicinæ, ac Chirurgiæ Profeſsor Gallus, Amicus meus ſingularis, narrando de viro quodam, qui Anno 1699. menſe Maii ſalivationem mercurialem patiens, timore mortis agreſſus, in fortem incidit melancoliam, cui ſucceſſit delirium, & fui-

& furror, ceſſante omninò ſalivatione; Abſque quæ etiam animi patematibus poteſt morbos excitare, & de hac re teſtis ſit Adam. à Lebenualdt Miſc. A. N. C. Ann. 8. dec. 2. obſ. 122. qui refert, virum quendam generoſum ex unctione mercuriali in Artritidem doloroſiſſimã, & contumaciſſimam incidiſſe; Ex imperfecta in unctione mercuriali in lue gallica intenſiſſimas ortas cephalagias narrat Phil. Jac. Sachs, cum Laz. Riverio cent. 2. obſ. 91. Hydrargyrum admoto emplaſtro, inherens magno ægroti damno obſervavit Joh. Rhodius, una cum fæda ſcabie cum motus impotentia ex mercuriali ſalivatione; Mirum eſt inquit Joh. Schenckius lib. 6. obſer., quendam, qui ter dumtaxat ſecundum brachia unctus fuerat, per aliquot dies, pondus, & anguſtiam in ventriculo ſenſiſſe, deindè cum latrinæ ſemel inſideret, argenti vivi pateram, non ſine gravi periculo vomuiſſe, Scabiem ab illito mercuriali unguento retrogredientem obſervavit Clariſs. Scrockius Germaniæ Portentum Schol. ad obſ. 6. An. 4. dec. 2. Miſc. Curioſorum, ex quà orta ſunt ſumma pectoris anguſtia, & totius corporis intumeſcentia; inſignem inflammatio-
nem

nem ex unctione mercurii vidit Joh. Georg
Laibius, ut ipſe ait in Miſcell. Ac. Cur. An
2. dec. 2. obſeru. 157. Hemorhagiam ex mer
curiali ſalivatione ortam obſervavit Clariſs
Nicol. Lemery in ſuo Curſ. Chimic. part. 1
cap. 8. in quodam gallo naturæ robuſtæ, a
validioris, qui poſt unctionem mercurii, uniu
ſem horę ſpatio duodecim libras ſanguinis pe
os emiſit, ac quaſi vitam cum ſanguine fudit
& quod notabilius eſt narrat Clariſs. edecuma
ti judicii vir Bernardin. Ramazzinus in Diatr
de Morb. Artific. cap. 3. caſum Mulieris, qua
cum in hypocauſto marito ſuo aſſideret, dum
unguento ex mercurio inungeretur, ſolo aere
illo mercuriali per os ſuſcepto, talem ſaliva
tionem paſſa fuerit, ut ulcera in faucibus ei
dem ſupervenerint.

Ad mortem deniquè ab argenti vivi inunc
tione, & per conſequens à mercuriali ſaliva
tione cauſatam nunc accedamus oportet, ut ſi
dictis facta reſpondeant, & ſtemus promiſſis
quarè, me legiſſe recordor apud Philip. Hœc
ſteterum obſ. dec. 3., cinguli mercurialis uſum
in Sene mortiferum extitiſſe, cujus pariter cin
guli infœlix uſus notatus fuit à Gul. Fabr. Hi

dano

dano, & Joh. Rhodio cent. 3. obſ. 86. Hinc quendam Gallicoſum à curatione per hydrargyrum in periculoſam Anginam incidiſſe, quem imperitus tonſor, repetita mercuriali inunctione infami errore necavit, aſſerit cum Fernelio Schenchius lib. 6. obſ. 17. Duos puellos mercurio inunctos mortuos ſe vidiſſe ait Daniel Crugerus obſerv. 16. An. 4. dec. 2. Miſc. Ac. Curios. De alio Barbitonſore imperito, quorum infinitus eſt numerus, quibus virtus turpis eſt arrogantia, acperitia, temeraria exiſtit ignorantia, narrat Illuſtriſs. Collega noſter Doleus loc. nuper citato, qui Militem artritide laborantem unguento mercuriali, inunxit, & quidem totam ſpinam, & omnes articulos, à quà inunctione miſerimus miles adeò largam ſuſtinuit ſalivationem, ut omnes dentes eximere potuerit, dein aliquot poſt dies, acceſſit ſphacellus, à quò lingua, gingiva, fauces, maxillæ, imò tota facies cum maximo fœtore, abſumebantur, & ſic æger triſti ſpectaculo vitam miſerè amiſit: inunctionem pariter Mercurii læthalem fuiſse in Juvene viginti annorum fatetur D. Salomon Reiſelius Miſc. A. C. An. 10. dec. 2. obſ. 23., qui mercuriali

H unguen-

unguento, non ſolum carpum, ſed totum inunxit corpus, undè non tantum orta ſalivatio, ſed tumor manuum, & pedum, & capitis, cum ſpirandi difficultate, liquatis ſcilicet, & fuſis à mercurio humoribus; hinc convulſionibus accedentibus, pariter mors acceſſit,

Sicque rapit juvenem prima florente juventa;

Pariter ex mercurii inunctione in Scabioſo mors ſequuta, cujus cadavere aperto, coagulatum in corde ſanguinem obſervavit Sigiſmundus Konigh, cum Joh. Conrad. Peyero obſ. anat. med. refferente Boneto in Sepulchr. Anatom. lib. 4. ſection. 10. Tandemque ſcio, Pharmacopolam Venetiis hoc Anno 1701. Mercuriali inunctum linimento vitam terminaſſe brevi temporis ſpacio. Hactenus autem dicta, quantumvis incomptè de ſalivatione ſufficiant; nunc varia circa ſalivam, & ſputum à ſacris, & prophanis Scriptoribus deſumpta in Curioſi, ac eruditionis cupidi Lectoris gratiam exponamus, & ſic ad finem hujus Exercitationis properemus.

CAP.

CAP. SEXTUM, & ULTIMUM.

Varia circà Sputum, & Salivam exponens.

VSibus, ac morbis Salivę humanæ in capitibus antecedentibus explicatis, & juxta tenuitatem meam breviſſimè expoſitis, nunc pro hujus Exercitationis Coronide nonulla à variis ſcriptoribus colligenda reſtant circà ſputum, & ſalivam hominis, quæ inordinatè, ac confuſo ordine exponam, utpotè quia, hæc quæ dicturus ſum plus ſapiunt eruditionis, quam Medicinę, & magis ad Philologiam, quàm ad rem Anatomicam ſpectant; nec ſub aliquo anteriorum capitum, tanquam ſub propria claſſe reducenda eſſe ſum ratus, idcircò tumultuariò adnotabo omnia, & ſingula, quæ ad ſalivam humanam faciunt à ſacris, & à prophanis Authoribus, tum ad Lectoris delectationem delata, cùm ad mei genium decerpta ſiquidem Venuſinus cecinit Vates in Arte Poetic. ad Piſones

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Quod aureum Horatii Carmen more ſolito egre-

giè Sapientiſſimus omnique laude digniſſimus J. V. D Jul. Cæſar Grazzinus Ferrarienſis noſter, Patriç Decus, & ornamentum, ſic Italicum fecit

Inſieme unendo l' utile, e il decoro
Al diletto piacevole, la meta
Intiera conſeguir, dà cui riceve
Lode l' opra perfetta, e in cui s' aqueta.

Relicto itaque proemio ad rem noſtram nunc accedamus. Deffluxio igitur ſalivalis in barbam ſtultitiæ ſignum exiſtit, quemadmodum obſervatur defluere in epilepticis, paralyticis, ſtupidis &c. undè eruditiſſimus Cornel. à Lapide ſup. 1. Reg. cap. 21., ait. *Defluebant ſalivç in barbam Davidis, ut ipſe ſe fingeret ſtultum*: Hinc ſalivam in alium immittere, atque alterum inſpuere maxima injuria ſemper fuit, ut colligit ex ſacris paginis Origenes in Matth. tract. 35. Ex hoc more inquit Franciſc. Pithæus: Romani milites Jeſum Servatorem noſtrum, cùm omni genere ludibrii adficerent, conſpuerunt, quare cecinit Ghelfucius Roſ. cant. 21.

L' urtaro, il calpeſtar, graffiargli il crine,
Bruttargli il volto di ſaliva imonda.

Undè

Undè Iſaias cap. 50 *faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me*. Iniuriam hanc conſpuendi in alium præter illud quod habetur in Deuteronom. cap. 25., ſuprà quem locum nonulla eruditè habet Cornel. à Lapide, adnotant veteres ſcriptores prophani; ſic enim Tullius celebrans patientiam cujuſdam inquit, *qui conſputatus ab alio verbum redidit, non omninò contumelioſum*, & Lucianus *expuit in Zonotemim jam jam maxillam percuſſurus*; hinc ſolitos fuiſſe nonullos Antiquos in faciem ſpuere ad ignominiam inferendam nautis illis, qui negligenter navim gubernaſſent, colligitur ex Stobeo ſermon. 44. his verbis; *Cereetę illos, qui crimen quodcumque comiſerunt, ſacris interdicunt; ſi quis autem navim gubernans aberraverit, ſinguli accedentes in faciem ejus inſpuunt*, & rationem hujus vituperii aſſignat Picinellus in lum reflex part. 5. ſcribendo, ſalivam infaciem iniicere injuriam maximam eſſe, quia ſputum ab omnibus in locum villiorem emittetur; Quamobrem Ariſtippus reſſerente Laertio, ingreſſus cubiculum ſolemni pompa exornatū expuit in Heri faciem, dicens *opportuniorem locum non habui*. Hinc

ſpuere non licebat in dolio i Vico Romæ, quod ibi deffoſſa ſacra invadentibus Gallis Senatoribus Urbem, ut meminit Laurentius in Polymat. lib. 5. Spuere procul in conviviis, aut aliis congreſſionibus ſignum eminentiæ fuiſſe teſtatur Clem. Alexandrinus, imò eminentis vanitatis inditium potius Philip. Pareus in elect.; itemque procùl ſpuere, & multum tuſſire, arogantiam ſignare docuit cit. Laurentius; hinc econtrà in ſinum proprium ſpuere poſuit in Emblem. 111. Alciatus, & hoc prò ſigno humilitatis ait Claud. Minos in ejus Commentario, cùm ex Caſaubono in Theophraſt. notaverit, procùl ſpuere eminentiæ eſſe ſignum, ut etiam ego ſuprà ex Clement. Alexandrino collegi; undè etiam apud Plautum in Perſa ad exprimendum geſtum glorioſum quidam ait *Magnificè conſcreabor*: Aſt redeamus in viam, & inſputationis contumeliam ſequamur, cujus ſpeciem notavit impurus ille, licet puræ latinitatis Autor Petronius in Satyric. cap. 92., imò in faciem conſpui fuiſſe ſignum repudii apud ſacras paginas notavit Origenes in cap. 12. Numer. Homil. 7., ac deſpui illos, qui à nobis dimoventur, ait eruditus noſter Franc. Bernius

Fer-

Ferrarien. Comes in Moralit. Arcan., undè Cō-ſtans Imperator ſuam relinquens Metropolim, eam conſpuit; hinc legitur apud Leviticum cap. 15. *Si Saliva homo iecerit ſuper, eumqui mundus eſt lavabit veſtimenta ſua, & lotus aqua immundus erit uſque ad veſperam.*

Immundiſſimo conſpuere baſio dicuntur illæ vetulæ edentulæ, quibus inuoluntariò emanat ab ore Saliva; ſic Catullus cecinit

Suavia comminxit ſpurca ſaliva tua.

& alibi

Tanquam comminctę ſpurca ſaliva lupę.

quę Catulli carmina egregiè caſtigata explicavit Joſeph Scaliger in ſuis notis ſuper Catullum &c., & eruditè more ſolito expoſuit Clariſs. Alexander Guarinus Ferrarienſis noſter in ſuo opere ſuper citatum Poetam; Talia oſculà fugienda, & expuenda ſunt, quemadmodum fecit apud ſuaviſſimum noſtrum Fabularum paſtoralium Principem Babtiſtam Guarinum, Amarillis pudica, dum ait

Bocca baciata à forza,

Se il bacio ſputa ogni vergogna amorza:

quæ elegans ſententia deſumpta fuit à Theocrito Poeta vetuſtiſſimo, qui Nympham pa-

riter vi oſculatam canentem introduxit, cujus verba è greco in italicum carmen tranſlata ſic ſonant

Jo mi lavo la bocca, e ſputo il bacio.

Cautè igitur illæ virgines oſculum expuerunt, nè ſcilicet fortaſſis ab orium connexione, coinquinata ſaliva deglutiretur, & intrò luxuriei venenum penetraret, quod idem ipſe advertit Guarinus citatus, canendo

Ne laſciai, che correſſe
L' amoroſo veneno al Cor pudico.

hinc ſuaviſſimus, omniumque Poetarum cultiſſimus Albius Tibullus Eques romanus lib. 1. eleg. 9. cecinit

.... humida linguis
Oſcula ....

Et hac de cauſa hortatur Kempius Gallos, ut in actu oſculandi ratione conſuetudinis urbanæ, non apponant os ori, ne halitus, & ſaliva commiſceantur, ſed potiùs ore genas contingant, hoc enim modo conſuetudini ſatisfacient, & infæctionis periculum evitabunt; ſimiliter Lucretius lib. 4. ſcripſit

.... Junguntque Salivas
Oris, & inſpirant, preſſantes dentibus ora.

Ad

Ad quæ Lucretii verba notat Joh. Bapt. Pius, Salivam Puellæ amatæ venenum eſſe, transfunditur enim, ait ipſe, in corpus Amantis, ità ut recrudeſcat luxuries; hinc Tertullianus de Virg. veland., inter oſcula concaleſcere ſcripſit, & Clem. Alexandrin. de his oſculis loquendo in Pedagog. ait, *oſcula ſæpè immittunt virus impudicitię*; de talibus oſculis plura dabit Kempius de oſc. diſſert. 19.

De ſputando non tantum oſculò, ſed morbo pariter, nonulli verba faciunt, ut Plautus in captiu., canendo

Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier.

ſuper quem locum Lambinus ait, Morbum illum, qui ſputatur interdum venire prò morbo Comitiali, qui oris ſaliva, & ſputo aliquando levatur, imò potiùs cujus contagium ſputando prohibetur; Plinius lib. 10. *ſimulque comitialem propter morbum deſpui ſuetum*. & in lib. 28. *deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt contagia regerimus*; quò ad mè pluries obſervaſſe fateor pręſertim mulieres, quæ vel aſpectù epileptici alicujus, vel etiam ſola talis morbi deſcriptione, aut nomine tantum audito,

to, ſtatim b's, te que eſpuunt; quarè autem hoc faciant? ſi interrogen u , n. ſc unt.

Faſcinnationes jejuna ſaliva repelli docuit olim Alexand. ab Alexand. gen. dier. lib: 5. cap. 27. Ad veneficia expellenda valere ipſam tradidit Mart. de Roa Soc. Jeſu Sacerd. ſingul. lib. 6. cap. 8., undè prò faſcinis infringendis ter in ſinù expuere, optimum fuiſſe, antiqui nimis creduli, ac ſuperſtitioſi putabant narrante Jacobo Vvolfio in ſcrutin. amulet. med. ſect. 1. cap. 2., Sic ſputum, ait Erardus ſupèr Petronium, fronti illinebatur luſtrale infami digito, & expuebatur ad faſcinum auvertendū; item ſequitur ipſe, ter ſpuebant in ſinum, aut ſuperior palpebra tangebatur, quod idem mutatis verbis ſcribunt Clariſs. Pignorius com. in Alciat. emblem., Plinius lib. 28., & Scaliger ad Petron., hinc Bucolicorum Princeps Theocritus eidil. 6. canit

Ter ſecreta ſinus tetigi ſputamine noſtri,
Sicut anus docuit ....

& graviſſimus Motum cenſor Perſius in ſatyr. 2. ſcripſit.

Ecce Auia, aut metuens diuum matertera cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella

Infamè

Infami digito, & luſtralibus ante ſalivis
Expiat urrentes oculos inhibere perita.

Super quę carmina ſcribunt Anton. Foquelinus, Martin. Kempius, & Thom. Farnabius, ſalivam purgatoriam vim habere creditum fuiſſe ab antiquis, & ad faſcina inhibenda valere; exprimere enim tales Perſii verſus ſuperſtitioſos illos ritus ait Eilard. Lubinus in cit. loc. commentario, quibus vetulæ in præcibus, & luſtrationibus ſuis ſuper nepotes, & natos, utebātur, nempè licio varii coloris, cervicem illorum ungebant, poſteà turbatum ſputo pulverem medio tollebant digito, & eorum frontem, ac labella ſignabant, ex quò notandum cum Caſaubono ſup. citat. Perſium, non meram Salivam veteres ad expiationes adhibuiſſe, ſed lutum ex ſaliva, & pulvere, undè Petronius Arbiter; *mox turbatum ſputo pulverem medio ſuſtulit digito, frontemque ſignavit*; nec hic aliter poteſt interpretari ſaliva luſtralis, nam ſinè luto expiationes non peragebantur, ideòque lutum inter genera catharmorum, quos ſuperſtitioſi homines ſtultè excogitaverant, ponit Plutarcus, cum Kempio, lutum autem, quò anæ illæ aniculæ, ac nimis credulæ piatrices

ute-

utebantur, vel proprio conficiebant ſputo, u ſuprà dixi, vel è balneorum cellis petebant autore D. Chryſoſtomo, qui in prim. ad Co rinthios, ejus meminit vanitatis; *ſolent enim* ait ipſe, *Nutriculę, aut ancillulę, vel alię Mu lieres luto è balneis ſumpto, digito infantem li nere, & illius frontem ſignare*; hæc autem om nia ſunt Antiquorum ſuperſtitionis vana deli ramenta; verùm tamen eſt in Babtiſmatis Sa cramento apud nos Catholicos, ſaliva linir pueros ad aures, & ad nares, & hoc fieri pro pter Fidei receptionem, quantum ad aures; & propter aptitudinem ejus contrà demoniacas pu gnas, quantum ad nares, legitur in Sacerdo tali Romano. Non tantum autem ſaliva ute bantur Antiqui; ſed ejus quoque nomen a ſignificationem aliarum rerum adhibebant; un dè hoc nomen ſalivæ fræquenter uſurpari à D Hieronymo pro dicendi genere, ac ſtylo, & prò orationis guſtu aſſerit Marianus Schol. a epiſtol. 61. ejuſdem Doctoris Maximi, & pr guſtù pariter intellexit ſalivam Perſius, cuju Poetę carminibus vir ille ſanctus plurimùm de lectabatur, ut ait citat. Marianus, & ratio e ſe poteſt fortaſſis, quòd ſaliva, vel ſputum

ea quæ à capite de cendat, ſapiat, & qualia illa ſint, ex guſtu ſuo nobis refferat; ſupponebat enim magnus ille doctor, ſalivam a cerebro provenire, quemadmodum docebant multi Antiquiores Medici; Eleganter igitur, & proverbiali figura dixit, *& a ſaliva, quam ſemel imbibit*, ideſt ab illo guſtu, quò puer imbutus eſt, ut optimè advertit Paul. Manutius in Adag., ſumpta methaphora ab infantibus quibus præmanſum cibum nutrices in os inſerunt, non ſinè ſaliva, cui, cum aſſueverint, nihil jam illis ſapit, quod ab illius primę ſalivæ guſtu diverſum ſit; prohindè modis omnibus curandum, ut optimis aſueſcamus; idem ſolet accidere pleriſque noſtrum, ut quidquid diſſideat ab iis, quæ primis illis annis imbibimus, protinus diſpliceat; Multi ajunt, & canes eos amare, quorum guſtarunt ſalivam. Hinc tantæ, ac talis deniquè dignitatis ſaliva ſemper extitit apud bonarum litterarum Cultores, ut non tantum ejus nomen ad alia ſignificanda in nomine uſurpaverint, quin etiam ipſam ſalivę nomenclaturam ad mixta inanimata tranſtullerint, ſic ad Vinum tranſfert ſalivam Suaviſſimus Propertius, dum canit lib. 4. eleg. 8.

Lyg-

Lygdamus ad cyathos, utrique æſtiva ſupellex
Et Methymnæi græca ſaliva meri.

hanc autem vini ſalivam, eſſe ipſius vini ſapo-rem, inquit Rex Criticorum Turnebus in lib. 30. Adverſar. cap. 7., una cum Rever. P. Mar-tino de' Roa in lib. 6. ſingular. cap. 8.

Syderum ſalivam ad mel ſignificandum di-xit Plinius lib 11. cap. 12., & cum eo Aldro-vand. de inſec. lib. 1. cap. 2. Tandemque de ſputo Cuculino ſalivæ ſpecie in nonullis herbis collecto meminit Franc. Baco de verulam. in Sylu. Sylvar. centur. 5., ex quò ſputo naſcici-cadas credidit Iſidorus orig. lib. 12., quod ta-men apertè negat Aldrovandus de inſect. lib 2., in hoc autem cuculino, ſeù herbarum ſpu-to vermes ſe obſervaſse ſcribit in ſuo eruditiſs. Dialogo primo dè inſectis diligentiſsimus Phi-loſophus, & Medicus inſignis D. Anton. Va-liſnerius Amicus meus ſingularis, ArchiLycæi Patavini Lector digniſſimus, & inſectorum ge-nerationis exactiſſimus Scriptor.

Hæc autem de ſalivæ natura, cauſis, virtu-tibus, morbis, ac ſignificationibus laconicè a meo rudi calamo exarata, grato animo ut ac-cipias, Lector Amice, rogo, ampliora ſuis lo-

co,

co, & tempore expectaturus; in his conſcri-
bendis, ſi quid interſperſum notaveris, quod
ſapiat Gentilium mores, hoc eruditionis gratia
tantummodo dictum ſcias velim; prò ſacroſanctæ
enim Fide noſtra, non tantum qualeſquiſque
labores meos libenter tribuerem, ſed puriorem
cordis mei ſanguinem a acri animo, ac lęto ſpi-
ritu effunderem; Sin verò, quid probis, do-
ctiſque Viris, ac veritati conſentaneum protu-
li, hoc primò à bonorum omnium Largitore
D.O.M., ſecundò a doctorum virorum monu-
mentis, acceptum referatur; Interim ſi in ali-
quo erravi, humanum ſcias eſſe labi; Scripſi
hæc non, ut contentiones ſererem, aut hoſtes
in me concitarem, ſed, ut nudam veritatem
indagarem, ac tibi, Lect. Amic., placerem;
Si finem hunc obtinuerim, benè jacta eſt alea,
& *firma ſtat anchora puppis*. Suficiens laborum
meorum merces erit, ſi conatus mei tuæ cu-
rioſitati ſatisfecerint. Plura iſtis, & meliora
fortè addet alius; Scriptionis hujus metam
attigiſſe mihi videbitur, ſi alios excitaverim
ad ea circà ſalivam humanam inveſtiganda,
quæ diligentiam meam fugerunt; Si alicui ve-
ro tantillum vtilitatis attullerim, tunc gaude-
bo,

bo, & cum Eruditiſſimo viro Ferrariæ noſtræ ornamento maximo, Lilio Gregorio Gyraldo canam

...... non fuerit noſter labor irritus omnis
Quòd ſic accendet noſtra lucerna ſuam;
Sin ſecùs acciderit, fructus, nec carpſerit ullo
Gaudeo ſic etiam, nam voluiſſe ſat eſt.

hinc ſoli Deo, unico, & trino Honor, & Gloria.

Scribebam in meo Muſeo Ferrariæ die 20 Decembris Anni 1701.

FINIS.

Iamque opus exegi, proræ nunc carbaſa noſtræ
Tollere nunc placido fas eſt requieſcere portu
Sed Tu, magne Pater, nutu qui regna gubernas
Cuncta tuo, magniſque vales dare iura Monarchis
Aſpice, quam moveat diros Europa tumultus.
Vulnera quæ patitur lugens nunc Itala tellus:
Fac peto diſcordes coeant, dextramque, fidemque
Chriſticolæ iungant, omneſque in barbara ferrum
Corpora transadigant, infidaq; pectora frangant.

INDEX CAPITVM

Caput primum. pag. 1
De Saliuę Natura, & cauſis.
Caput ſecundum. pag. 19
De ductibus ſalivalibus, & de ſecretione ſalivę.
Caput tertium. pag. 40.
De uſibus ſalivę humanę.
Caput quartum. pag. 51
De ſalivę proprietatibus, ac virtutibus.
Caput quintum. pag. 66
De morbis ſalivę, ac de mercuriali ſalivatione.
Caput ſextum. pag. 115
Varia circà ſputum, & ſalivam exponens.

Catalogus illorum Doctorum Virorum, quorum in hac Exercitatione de Saliva Humana fit mentio.

AB Alexandro Alexander.
Ælianus.
Alciatus Andreas.
Aldrovandus Vliſſes.
Alberghettus Antonius.
Alexandrinus Clemens.
Ammannus Paulus.
Andriolus Michael Angelus.
Arbiter Titus Petronius.
Archigenes
Ariſtippus.
Ariſtoteles.
Aſclepiades.
Avicena.
Baco Franciſcus
Baglivus Georgius:
Barbetta Paulus.
Bartholinus Caſpar.
——— Thomas.
Baruffaldus Hieronymus.
Bayrus Petrus.
Becherus Daniel.
Bellini Laurentius.
Berengarius Iacobus.
Bertini Antonius Franciſcus.
Biblia Sacra.
Biblioteca Anatomica.
——— Medica.
Bilſius Ludovicus.
Birelus Io: Babtiſta.
Blancardus Stephanus.
Blaſius Gerardus.
Blegny Nicolaus.
Bohn Ioannes.
Bonannus Philippus.
Bonetus Theophilus.
Borichius Olaus.
Boyleus Robertus.
Burghius Ioannes.
Burnetus Thomas.
Calcagninus Cœlius.

Calphurnius.
Calmetheus Antonius.
Capellus Octavius.
Cardanus Hieronymus.
Carteſius Renatus.
Caſaubonus Iſaach.
Catullus C. Valerius.
Cicero Marc. Tullius.
Clericus Daniel.
Craanen Theodorus.
Crathetes.
Crato Ioannes.
Crugerus Daniel.
Cryſoſthomus Ioannes.
Democritus.
Deuſingius Antonius.
Diemerbroeck Isbrandus.
Dionis Petrus.
Dioſcorides Pedacius.
Dobrzensky Io. Iacobus Vuenceslaus.
Doleus Ioannes.
Doringius Michael.
Ernius Andreas.
Ettmullerus Michael.
Fabra Aloyſius.
Fabri Io: Matheus.
Falopius Gabriel.
Farnabius Thomas.
Fernelius Ioannes.
Firmianus Cælius Lactantius.
Flaccus Horatius.
Fonſeca Rodericus.
Foquelinus Antonius.
Foreſtus Petrus.
Fracaſſatus Carolus.
Gallenus Claudius.
Gallus Cornelius.
Ghelſucius Capoleo.
Glaaback Io. Bernardus.
Gliſſonius Franciſcus.
Graaf Regnerus.
Grazzinus Iulius Cæſar.
Grebnerus David
Guarinus Alexander.
——— Babtiſta.
Gulielminus Dominicus.
Gyraldus Lilius Gregorius.
Hannemannus Io: Ludovicus.
Helmontius Io: Babtiſta.
Herodotus.
D. Hieronymus.
Hildanus Gul. Fabricius.

Hippocrates.
Hoeſtetherus Philippus.
Hogelande Cornelius.
Hoffmanus Fridericus.
Horſtius Gregorius.
Hunervvolfius Iacobus August.
Ianſſonius Theodorus.
D. Ioannes Evangeliſta.
Iob.
Ioel Franciſcus.
Iovius Paulus.
Iſidorus.
Iuſtinus Franciſcus.
Iungken Io: Helfricus.
Iuvenalis D. Iunius.
Kempius Martinus.
Kergerus Martinus.
Konigh Sigiſmundus.
Laertius Diogenes.
Laibius Io Georgius.
Lambinus Dionyſius.
à Lapide Cornelius.
Laurentius Ioſephus.
Lebenuvaldt Adam.
Ledelius Samuel.
Lemery Nicolaus.
Lemnius Levinus.
Lemort Iacobus.
Lentilius Roſinus.
Leevenoek Antonius.
Lotichius Io. Petrus.
Lubinus Eilardus.
Lucanus M. Anaus.
Lucianus.
Lucretius Titus.
Lyſter Martinus.
Maidalchinus.
Maiolus Simon.
Malpighius Marcellus.
Mangetus Io: Iacobus.
Manutius Paulus.
D. Marcus Evangeliſta
Martialis M. Valerius
Martinius Martinus.
Maſſa Nicolaus.
Maſſeneau Ioannes.
Mathiolus Petrus Andreas.
Menander.
Mercklinus Georg. Abraham
Meſues Ioannes.
Mindererus Raymundus
Minoes Claudius.
Miſcellanea A. N C.

Mizalq

Mizaldus Antonius.
Mortonus Riccardus.
Mullerus Philippus.
Muraito Ioannes.
Nichander.
Nigriſolius Franciſcus Maria.
Nuck Antonius.
Ophilius.
Oribaſius.
Origenes Adamantius.
Pancirolus Guidus.
Pareus Ambroſius.
——— Philippus.
Paſcoli Alexander.
Pauli Simon.
Peyerus Io: Conradus.
Perſius Aulus.
Perotus Nicolaus.
Petreus Henricus.
Picinellus Philippus.
Pignorius Laurentius.
Pitheus Franciſcus.
Pius Io: Babtista.
Platerus Fœlix.
Plautus M: Accius.
Plinius Caius.
Ponzetus Ferrandus.
Poppius Hamerus.
Poſſidonius.
Propertius Sextus Aurelius.
Puchaimerus Philippus.
Ramazzinus Bernardinus.
Raygerus Carolus.
Reies Caſpar.
Reiſelius Salomon.
Rhenanus Beatus.
Rhodius Ioannes.
Riverius Lazarus.
Rivinus Aug. Quirinus.
Ros Martinus.
Rochi Ioſephus.
Rodiginus Celius.
Rolfincius Guernerus.
Romellius Petrus.
Rulandus Martinus.
Sacerdotale Romanum.
Sachius Pompeius.
Sachs Philip. Iacobus.
Salmut Henricus.
Salvini Antonius Maria.
Sangallus Petrus Paulus.
Sbaragli Io: Hieronymus.
Scaliger Ioſephus.

——— Iulius Cęſar.
Scaramuccius Io: Babtiſta
Scharſius Beniaminus.
Schenchius Ioannes.
Schneiderus Conradus Victor.
Schoochius Martinus.
Schroderus Ioannes.
Schrookius Lucas.
Seneca Philoſophus.
——— Tragicus.
Sennertus Daniel.
Severinus Marc. Aurelius.
Silvius Franciſcus de Leboe.
Sitonus Ioannes Babtiſta.
Solinus Iulius.
Stephanus Robertus.
Stenonius Nicolaus.
Stobeus Ioannes.
Tachius Ioannes.
Tachenius Otto.
Taury Daniel.
Terentius Publius.
Tertullianus Quint. Septimius.
Teſti Ludovicus.
Theocritus.
Theophraſtus.
Tibullus Albius.
Tillingius Matthias.
Tozzi Lucas.
Tranquillus Suetonius.
Turnebus Adrianus.
Valerius Maximus.
Valerianus Pierius.
Valeſius Franciſcus.
Valiſnerius Antonius.
Van horne Ioannes.
Varo.
Victorius Marianus.
Vigo Ioannes.
Vualdſcmidtius Iacobus.
Vuartonus Thomas.
Vuedellius Georgius Vuolfangus.
Vueſlingius Ioannes.
Vuienſſens Raymundus.
Vuolffius Iacobus.
Vuoſſius Gerardus Ioannes.
Zacchias Paulus.
Zacutus Luſitanus.
Zypeus Franciſcus.

INDEX

Rerum notabilium ad paginas accomodatus.

A

ABundat ſaliva in Fame. pag. 17
Aer contribuit ad ſpumam ſalivæ. 3
——— eſt in ſaliva. 15
Aqua Glarealis quid ſit. 23
Arthritis curatur à ſaliva, 58
Aurium vermes fugat ſaliva. 61

B

BArtholinus inventor ſalivalium vaſorum. pag. 30
Baſia immundiſſima. 119

C

CAlx ex ſaliva. pag. 92
Cancrum curat ſaliva. 56
Canes amant eos, quorum guſtant ſalivam. 125
Cauſa Ptyaliſmi. 70
Cœcus ſanatus à Veſpaſiano. 55
Ceraſi nucleus ſitim arcet. 18
Cibi aſpectus excitat ſalivam. 16
Chylificationis exordium à ſaliva. 47
Cicatrices tollit ſaliva. 60
Ciborum ſalia diſsoluit ſaliva. 42
Cicada non oritur à ſputo cuculi. 126
Cingulum Mercuriale. 102
Compoſitio ſalivæ. 10
Conctatu ſalivæ ſerpentes villeſcunt. 54
Cur ſaliva exeat ſpumoſa. 3.
Critica ſalivatio. 74
Curioſa ſalivatio. 71

D

DEffectus ſalivæ. 94
Deffinitio ſalivæ. 1
Delirium ex ſalivatione. 110
Deſcriptio grati edulii ſalivam movet. 16

Den-

Dentes ſordeſcunt à ſaliva. 93
Differentia inter ſputum, & ſalivam. 5
Differt ſaliva a Lympha. 8
Domeſtici non utantur poculis Ægrorum. 66
Doringii Cogitatum de ſaliva. 34
Dubia circa ſalivam. 39
Dulcedo in ſaliva. 75

E

EMplaſtrum ex Mercurio. pag. 105
Emplaſtrum ex ſaliva. 61
Energia ſalivæ ex ſale. 15
Epilepſia curata inunctione mercuriali. 108
Etimologia ſalivæ. 1
Expuitio præſervat à peſte. 61

F

FAſcinatio reppellitur à ſaliva. pag. 123
Febris uretico-ſputatoria. 73
Fermentatio ciborum. 49
Fermentandi vim habet ſaliva. 12
Fumus Mercurii movet ſalivam. 99

G

GAlli oſculantur per conſuetudinem. p. 120
Ganglia tollit ſaliva. 58
Genera vaſorum ſalivæ quatuor. 27
Glandulę ſalivales innumeræ in palato, & faucibus. 33
Glandulæ ſalivales motu gaudent. 16
Glans plumbeus ſitim ſedat. 18
Gravidæ mercurii inunctionem tolerant. 109
Guſtus quomodò fiat. 83
——— depravati hiſtoria. 76
——— eſt ſpecies tactus. 42

H

HÆmorrhagia à ſalivatione mercuriali. p. 112
Hemoroides curatæ à ſaliva. 57
Herpetem curat ſaliva. ibid.
Hominis ſaliva contrà ſerpentes. 52
Hydropis cura per ſalivationem. 109

I

ILlitus ex Mercurio. pag. 96
In Libidine abundat ſaliva. 16

In menſium ſuppreſſione valet ſaliva. 58
In Babtiſmate adhibetur ſaliva. 124
Innoxia mercurii aſſumptio. 103
Infantibus ſaliva cum cibis exhibetur. 60
Inventor mercurialis ſalivationis. 94
Iudei conſpuerunt Ieſum. 116

L

LIchenes curatę à ſaliva. pag. 56
Lites inter Blaſium, & Stennonem. 29
Lues Gallica curata per mercurium. 107
Lutum contrà Faſcinationem. 124

M

MEdici expuant in viſendis ægris. pag. 62
Membrana pituitaria quænam. 6
Mercurius movet ſalivam. 96
Mittere ſalivam in alium iniuria eſt. 117
Morbi ſalivæ. 66
—— —— orti ex mercuriali ſalivatione. 110
Morſus ſerpentis à ſaliva ſanatur. 53
Movere ſalivam quid ſit? 16
Mors ex unctione mercurii. 112
Mucus differt à ſaliva. 5
Mutus, & Cœcus ſanati à Chriſto. 56

N

NAtura morborum medicatrix. pag. 74
Nervi ad glandulas ſalivales pertingunt. 16
Nerveus ſuccus non datur. 22
Nicolaus Stenonis inventor ſalivaliũ vaſorum. 29
Nomen ſalivę prò ſtylo adhibetur. 124
Nova ſemper reſtant videnda. 20
Nuck invenit vaſa ſalivæ. 31

O

OBſervanda circà ſalivationem mercurialem: pag. 98 106
Olfactus rei gratæ movet ſalivam. 17
Omnia apud priores non meliora. 19
Oſcula expuenda. 120

P

PAncreatis ſuccus differt à ſaliva. pag. 8
Panis maſticatus chyleſcit. 48
Papillæ ſunt inſtrumentm guſtus. 42
Perpetua ſalivatio. 72
Pituitaria membrana. 7

Privilegium ſalivæ. 55
Ptyaliſmus quid ſit. 67
—— —— quotuplex. 68
Pueri tollerant vnctionem mercurii. 109
Puſtulas abſtergit ſaliva. 57

Q

QVatuor vaſorum ſalivalium genera, & inventores. pag. 27
Quæſita nonulla circà ſalivam. 38
Quid indicet procul ſpuere. 118
Quomodò fiat guſtus. 43
—— ſaliuam moueat mercurius. 104

R

REpudii ſignum ſputum. pag. 118

S

SAliva in barbam ſtultitiæ ſignum. p. 116
—— Verminoſa. 92
—— —— figit mercurium. 64
—— —— contrà febres. 58
—— —— vulnera glutinat. ibid

eſt

——— eſt coſmetica. 36
——— ſedat ſitim. 45
——— ad guſtum facit. 41
——— deglutitionem facilitat. 40
——— à ſanguine provenit. 24
——— Apopleticorum ſpumoſa. 4
——— ſeparatur à ſanguine. ibid.
——— differt à ſputo, & muco. 5
——— Mercurio aſſociatur. 9
——— non eſt mera aqua. 11
——— miſcetur omnibus alimentis. 9
Saliva alimenta diſſolvit. 12
——— eſt ſolvens univerſale. 13
——— nec à chylo, nec à Lympha. 21
——— à Cerebro non provenit. 21
——— abundat in Libidine. 17
——— non eſt acida. 14
——— Syderum. 126
Salivatio lætalis. 72
Salivæ etimologia. 1
——— Secretio. 36
——— Vſus. 51
——— materia non eſt à nervis. 4
——— Deffinitio. 3
——— nomina. 2
Scabies ſalivatione ſoluta. 74
Scorbutus curatus per ſalivationem. 109
Sputatores pallent. 68

Spu-

Sputatur morbus. 121
Sulphur diſſoluit ſalem. 49
Symptomatica ſalivatio. 73

V

VAria de ſaliva, & ſputo. pag. 115
Vaſa ſalivalia noviter inventa. 27
Ventriculi glandulæ. 48
Vermes in ſaliva. 92
Vermes in ſputo Cuculino. 126
Vini ſaliva quid? 125
Vipera per ſalivam tabeſcit. 55
Vlcera ſanat ſaliva. 57
Vomitu inſtante abundat ſaliva. 18
Vox facilitatur à ſaliva. 46
Vnguentum ex mercurio. 96
Vſus ſalivæ in Alchymia. 64
Vſus ſalivationis Mercurialis. 94
—— —— ſalivæ humanæ. 40
Vuartonus inventor vaſorum ſalivæ. 27